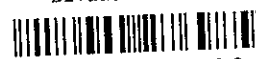

Divadelní ústav

321700027698

F.M.Dostojevskij

I D I O T

Jevištní kompozice o třech dějstvích
Dramatizaci G.Tovstonogova přeložil a upravil
Evžen Drmola

23297

23297

OSOBY

Lev Nikolajev Myškin, kníže

Nastasja Filipovna, jeho žena

Parfen Rogožin

Afanasij Ivanovič Tockij

Generál Jpančin

Jelizaveta Prokofjevna, jeho žena

Aglaja

Alexandra // jejich dcery

Adelaida

Gavrila Ardalionyč Ivolgin /Gaňa/

Ardalion Alexandrovič Ivolgin, jeho otec

Nina Alexandrovna, jeho matka

Varja, jeho sestra

Lebeděv

Ferdyščenko

Pticyn

Darja Alexejevna

Jevgenij Pavlovič Radomskij

Káťa, služebná Nastasji Filipovny

Generálův sluha

Mladý muž

Pán s pěstmi

Tato jevištní kompozice vyžaduje, aby jeviště bylo rozděleno na tři části. Po obou stranách jeviště, na kterém se odehrává základní děj dvanácti obrazů, jsou ještě dvě opony, které zakrývají dvoje dveře. Místo opon je možno použít světla. Když je spuštěna hlavní opona, zvednou se na obou stranách opony a objeví se dveře. Tak vzniká proscénium, které umožňuje, aby se děj rozvíjel v nepřetržitém toku. Vzadu před horizontem je umístěno projekční plátno, které vždy zmizí. Na tomto plátně se promítají titulky - jsou to úryvky románu.

Domovník

Policista

Hosté u Nastasji Filipovny ve vile a ostatní

PRVNÍ DĚJSTVÍ

Na plátně se objeví titulní stránka prvního vydání románu F.M. Dostojevského. Po něm následuje další titulky. /Místo projekcí titulků je možno užít hlasu z magnetofonu./ "Afanasij Ivanovič Tockij, asi pětapadesátiletý jemný muž, který měl nesmírně vlivné známosti a byl neobyčejně bohatý, se chtěl už dávno oženit. Ale celá věc měla háček, vyskytla se tu jakási zamotaná a nepříjemná příhoda, která mohla zhatit všechny plány..."

PROSCÉNÍUM

/Vstoupí Tockij a generál Jpančin/

Jpančin

/ke Služebné/ Ohlaste, že přišel Afanasij Ivanovič Tockij a Ivan Fjodorovič Jpančin.

/Služebná odejde/

Myslím, že musíme použít těch nejmírnějších prostředků a zapůsobiti především na její city.

Tockij

Když přijela před pěti lety do Petrohradu, byla to docela jiná žena. Ani trochu se nepodobala té, kterou jsem opustil v Blažejevě a se kterou jsem měl tak dlouho poměr.

/Pauza. Vstoupí Služebná a zve Jpančina a Tockého do pokoje/

P R V N Í O B R A Z

Přijímací pokoj v domě Nastasji Filipovny. Na jevišti jsou Tockij a Jepancin. Po chvíli vstoupí Nastasja Filipovna.

Nastasja Prosím, pánové.

Tockij Nastasjo Filipovno, dovoluji vám, abych vám v přítomnosti svého starého přítele řekl, že si vás nesmírně vážím a jediné proto považuji za svou povinnost pohovořit si s vámi otevřeně. Už dlouho mě trápí vaše osamelost... Žijete v jakémsi zvláštním smutku; vůbec nevěříte v možnost jiného života.

Nastasja Co ode mne chcete, Afanasiji Ivanoviči?

Tockij Chápu vás... Všechno jsem zavinił sám. Neovládám se, když jsem vás spatřil... takovou milou, moudrou a neobyčejně krásnou... Teď bych chtěl všechno napravit... Postarat se o váš další osud... Všiml jsem si, že Gavriła Ivolgin, mladík z velmi vážené a dobré rodiny, vás už dávno vášnivě miluje. Mám takový dojem, Nastasjo Filipovno, že se na jeho lásku díváte docela příznivě. Váš život by mohl dostat nový smysl a cíl... Není to pro mne snadné - o tom mluvit...

Nastasja Jen pokračujte...

Tockij Abych zajistil vaši budoucnost, nabízím vám sedmdesát pět tisíc rublů. Tu částku vám stejně odkazuji v závěti a nejde tedy vůbec o nějaké odškodnění... prostě, když budu ještě žít, že jste zabezpečena, ulevím alespoň trochu svému svědomí. To je všechno, Nastasjo Filipovno.

Nastasja Afanasiji Ivanoviči, proč o těch pětasedm-

desáti tisících mluvíte zrovna teď, když mi je stejně odkazujete? Proč se teď staráte o můj život, o mou osamělost?

Tockij

Jsem v hrozném postavení. Můj osud je ve vašich rukou, Nastasjo Filipovno, chci se totiž oženit!

Jepančin

Já jako přítel Afanasije Ivanoviče plně potvrzuji jeho slova. Na vašem rozhodnutí závisí osud mé dcery a možná, že i osud dalších dvou dcer. Afanasij Ivanovič žádá o ruku mé starší dcery Alexandry... jako otec musím o tom mluvit. Vy, Nastasjo Filipovno, mne jistě pochopíte, protože jste moudrá a úspěštilá.

Tockij

Věřte, že nemohu zapomenout, co bylo mezi námi, a nikdy také nezapomenu. Ale celá věc spěchá. Žádám záruku!

Nastasja

Jakou?

Tockij

Nebudu mít klid, dokud se neprovdáte, Nastasjo Filipovno. Těžko se mi o tom hovoří, ale přál bych si, abyste pochopila, že kromě zájmu a snahy uspořádat svůj vlastní osud, mám na mysli i vaše dobro. Co mi na to odpovíte?

Jepančin

Rozhodněte se, Nastasjo Filipovno!

Nastasja

Zbytečně se ostýcháte, Afanasiji Ivanoviči, mluvit o těch pětasedmdesáti tisících. Vím, co znamenají peníze, a pochopitelně je přijmu. Nemusím se za ně stydět! Nevezmu je ovšem jako úplatek za zneuctění mladé dívky, nýbrž jako náhradu za zkažený život... Nemusíte na mne naléhat. V zásadě nejsem proti sňatku s Gavrilou Ardalionovičem. Ale zatím vám nemohu nic slíbit. /Rychle odejde/

Tockij

/po pauze/ Ta je schopna navždycky se sama zničit. Půjde třeba na Sibiř, ale udělá, co si usmyslí. Tentokrát jsem se však rozhodl, že použiji jakýchkoli prostředků, jen abych byl volný.

Jepančin

Taková ženská si ničeho neváží, ani sebe!

Opona

stasdas

stasdas

T i t u l e k

"Ráno koncem listopadu, kolem deváté hodiny, se plnou parou blížil k Petrohradu vlak od Varšavy... zrovna tálo... Ve vagóně třetí třídy seděli proti sobě dva cestující..."

D R U H Ý O B R A Z

/Vagón třetí třídy. Myškin a Rogožin/

Rogožin

Zebe?

Myškin

/odpoví neobyčejně ochotně/ Moc. A to je obleva, Co kdyby byl mráz?

Rogožin

Jedete z ciziny?

Myškin

Ano, ze Švýcarska.

Rogožin

/hvízdne/ Podívejme! Ze Švýcarska!

Myškin

Nebyl jsem v Rusku už čtyři roky.

Rogožin

/se hlasitě zasměje/ To ale máte nějak málo zavazadel?!

/Opravdu, Myškin nemá nic jiného než uzlík/

Myškin

/jako předtím, aniž se urazil, se také směje/ Mám jen tenhle uzlík!

Rogožin

Vidím. Všechno jsme nechali... /Naznačuje hru v kostky/

Myškin

/nechápe/ Cože? /Najednou pochopí, směje se/

Na co vy hned nemyslíte? Že jsem hrál ruletu? Co vás napadá. Byl jsem na léčení.

Rogožin

Co vám bylo?

Myškin

Měl jsem takovou divnou chorobu... nervy. Už od dětství... Časté záchvaty ze mne udělaly málem idiota... Pan Pavliščev se dověděl, že ve Švýcarsku žije profesor Schneider, který má svou vlastní metodu a tyhle nemoci úspěšně léčí - studenou vodou a tělocvikem...

Rogožin

Uzdravili vás?

Myškin

Neuzdravili.

Rogožin

/se směje/ Neuzdravili?

Myškin

Ne.

Rogožin

Nadarmo jste jim nacpal do chřtánu fúru peněz. A my jim tady pořád věříme.

/Dá se do hovoru s ošuměle oblečeným úředníkem na vedlejším sedadle. Je to Lebeděv/

Lebeděv

To je svatá pravda!

Myškin

Dobrý den.

Lebeděv

Jenom se na ně zbůhdarma plýtvá ruskými silami.

Myškin

O, nikoliv, v mém případě se mýlíte! Můj lékař mě sám skoro dva roky živil a ze svých posledních peněz mi zaplatil cestu.

Rogožin

To za vás neměl kdo platit nebo co?

Myškin

Pan Pavliščev, který mě podporoval, před dvěma roky zemřel. Když jsem napsal své vzdálené příbuzné, generálové Jegančinové, neodpsala mi. Kdyby nebylo mého lékaře... /Podívá se na Lebeděva/ Vám je to k smíchu?

Lebeděv

Jeden dobrodinec zemře a druhý... přesněji řečeno - druhá ani neodpoví! S tímhle jste přijel?

- Myškin Ano.
- Lebeděv A kam máte vlastně namířeno?
- Myškin Jako kde budu bydlet? To opravdu nevím...
- Rogožin Ještě jste se nerozhodl?
- /Oba se smějí/
- Lebeděv Jak by mohl! Určitě hledá nějaký slušný hotel! S uzlíkem!
- Myškin /se směje zároveň s nimi/ To jste řekl správně! Ne ledažáký, ale slušný.
- Lebeděv No... když je vaší příbuznou generálová Jpančinová, tak ten uzlíček má docela jiný význam... No... no... Ovšem jen tenkrát, je-li generálová opravdu vaše příbuzná. Možná že se mýlíte... lidé bývají roztržiti, zvláště ti s bujnou fantazií!
- Myškin Uhodl jste! Ona totiž vlastně není moje příbuzná. Ani jsem se tehdy moc nedivil, když mi neodepsala. Čekal jsem to.
- Lebeděv Nadarmo jste vyhodil peníze za známky... No ... to je dobře, že jste alespoň upřímný. Komu čest, tomu čest! A generála Jpančina znám... no, ovšem. /Myškinovi/ Račte dovolit, s kým mám tu čest?
- Myškin Jsem kníže Lev Nikolajevič Myškin.
- Lebeděv Kníže Myškin? Lev Nikolajevič? Neznám... Nikdy jsem o něm neslyšel.
- Myškin Pochopitelně. Knížata Myškinové už dnes neexistují. Domnívám se, že jsem poslední... Ani vlastně nevím, jak se generálová Jpančinová dostala mezi Myškiny. Také je poslední z rodu.
- Lebeděv /se směje/ Poslední z rodu! /Směje se ještě víc/ No... vy jste tomu dal!
- Myškin Taková nepodařená slovní hříčka! Věřte, že jsem to tak nemyslel.

- Lebeděv Však rozumíme, rozumíme...
- Rogožin /najednou/ A to jste tam, kníže, u toho profesora študýroval?
- Myškin Ano... studoval...
- Rogožin To já jsem nikdy nic neštudoval. Znáte Rogožinovy?
- Myškin Ne. V Rusku znám málokoho. Vy jste Rogožin?
- Rogožin Ano, Parfen Rogožin.
- Lebeděv /s neobyčejným zájmem/ Parfen? Snad ne z té rodiny Rogožinových...
- Rogožin /podrážděně s netrpělivostí/ Z té...
- Lebeděv Cože... opravdu? Potomek Semjona Parfenyče Rogožina, který před měsícem zemřel a zanechal po sobě dva a půl milionu rublů?
- Rogožin Podívejme se, jak jsi to spočítal! /Myškinovi/ Co z toho ti lidé vlastně mají, že hned dolízají jako hmyz?
- Lebeděv A teď vám spadne do klína miliónek! Přinejmenším! Přinejmenším miliónek! Můj ty smutku!
- Rogožin Co je mu po tom, no ne?! Stejně ti nedám ani rublík, i kdybys přede mnou tancoval!
- Lebeděv Udělám to, udělám! Opustím ženu i děti... a budu ti tancovat. Dopřej mi té radosti!
- Rogožin Fuj! /Obrátí se k Myškinovi/ Utekl jsem před tátou do Pskova. Kdybych tenkrát nebyl utekl, na místě by mě zabil.
- Myškin Rozhněval jste ho?
- Rogožin Hm, našťval! Bylo to kvůli Nastasje Filipovně. Zavínil jsem to já.
- Lebeděv Kvůli Nastasje Filipovně?
- Rogožin Dyť ji stejně neznáš!

- Lebeděv I znám.
- Rogožin Ale jdi! Copak je málo ženských s tímhle jménem? Jsi mi ty ale drzoun! Tušil jsem, že se ke mně co nejdřív přilípne takový neřád...
- Lebeděv A co když ji znám! Koho by Lebeděv neznal! Nastasja Filipovna Baraškinová se stýká s Tokým... To je ten statkář a velkokapitalista - důvěrný přítel generála Jevančina.
- Rogožin Podívejme, čert zatracený, všechno ví...
- Lebeděv Lebeděv ví všecičko! Kde já všude byl. Poznal jsem Armancii, Koralii i kněžnu Packou, Nastasju Filipovnu a...
- Rogožin /mu skočí do řečí/ Jen ji moc nesrovnávej s ostatními. Slyšíš?
- Lebeděv Nesrovnávám. Ty se ženou za penězi, ale ji ještě nikdo zlatem neomámil...
- Rogožin Tak už mlč!
- Lebeděv Mlčím.
- Rogožin Když jsem ji, kníže, viděl poprvé... jako by mnou projel blesk! Celou noc jsem nemohl spát. Ráno mi otec dal dva pětiprocentní úpisy, každý na pět tisícovek a povídá: "Jdi a prodej je, ale ne aby ses někde zastavoval, počkám na tebe!" Úpisy jsem prodal, domů jsem nešel, ale zamířil jsem si to přímo do anglického obchodu a za deset tisíc jsem koupil briliantové náušnice. Vletěl jsem k Zaljoževovi: "Pojď, kamarádíčku, k Nastasje Filipovně." Šli jsme. Uvítala nás sama. Tenkrát jsem neřekl, že jsem to já. "Tohle je od Parfena Rogožina," řekl Zaljožev - "na památku včerejšího setkání, raďte ten dáreček přijmout." Otevřela krabičku a usmála se: "Poděkujte svému příteli, panu Rogožinovi, za jeho milou pozornost." Když jsme odešli, začal se Zaljožev hrozně smát. "Jak se teď vyrovnáš s otcem?"
- Lebeděv No... no... Nebožtík byl takový lakomec, že nejen pro deset tisíc, ale i pro deset rublíků by vraždil!

Rogožin /posměšně opakuje/ Vraždil? Co ty víš! Otec mě tehdá zavřel a celou hodinu do mne mluvil. "Tohle je jen příprava" - povídal, "Ještě se přijdu s tebou na noc rozloučit!" Táta zajel k Nastasje Filipovně, poklonil se jí až k zemi, prosil a plakal. Nakonec přinesla krabičku a hodila mu ji pod nohy: "Tady máš ty svoje náušnice, dědku, teď jsou mi desetkrát dražší, když vím, co kvůli nim chudák Parfen zkusil. Vyříd, že mu děkuji a pozdravuj ho." - S dvaceti rubly v kapse jsem odjel do Psкова. Válel jsem se po hospodách, celou noc jsem opilý a v horečce klopytal po ulicích a ke všemu mě pokousali psi. Sotva jsem se z toho vylízal.

Lebeděv /v nadšení/ No - - prosím. Teď bude Nastasja Filipovna panečku koukat! Kděpak náušnice! To nic není. Teď dostane odškodněníčko...

Rogožin Ty, jestli čekneš o Nastasje Filipovně ještě slovičko, tak ti přísámbůh nařežu, i když máš styky!

Lebeděv Nařežeš, ale neodhodíš... Jen mi nařež! Tím víc si mě připoutáš!

/Hvízdání lokomotivy/

Už jsme tu!

Rogožin Kníže, nevím, proč jsem si tě tak oblíbil. Snad proto, že jsem tě potkal zrovna teď... toho jsem taky potkal, ale o nějaké oblibě nemůže být ani řeči... Přijď ke mně, knížátko... Ty kamašky ti sundáme, oblečeme tě do kuního kožíšku, dáme ti ušít fráček, bílou vestičku nebo jakou budeš chtít, kapsy ti nacpeme penězi a... a pojedeme k Nastasje Filipovně. Tak co, přijdeš?

Lebeděv Neodmítejte, kníže Ive Nikolajeviči! Je to příležitost! Ach, jaká příležitost!

Myškin Přijdu velmi rád a děkuji vám, že jste si mě oblíbil... Možná že přijdu ještě dnes, jestli to všechno stačím. Abych byl upřímný... zrovna teď nemám ani kopejku...

Rogožin Prachy budou, přijď k večeru!

Lebeděv /opakuje/ Prachy budou, budou, než se setmí!

Rogožin A co, máte rád ženské? Tak povídejte...

Myškin N - ne... ne... ne! Vždyť jsem... snad to nevíte, ale já kvůli té své chorobě, co mám od narození, vůbec ženy neznám.

Rogožin Když je to tak, jsi jako ten prostáček boží, kníže, a takové lidi má bůh rád! /Lebeděvovi/
A ty maž za mnou, vráno!

/Všichni tři odcházejí/

Opona

T i t u l e k

"Když kníže zazvonil u dveří bytu generála Jepančina, bylo již skoro jedenaáct hodin..."

P R O S C É N I U M

/Zvonek. Vystoupí sluha v livreji, otevře Myškinovi dveře/

Myškin Dobrý den. Hledám generála Jepančina.
Sluha Koho mám ohlásit?
Myškin Knížete Myškina.
Sluha /se podívá podezíravě na uzlík/ Vy jste - kníže?
Myškin Ano, jsem opravdu kníže Myškin a generálová Jepančinová je také poslední kněžna Myškínová. Ona a já jsme jediní z našeho rodu.
Sluha Tak vy jste dokonce její příbuzný?
Myškin Ano. Musím mluvit s generálem ve velmi naléhavé záležitosti.
Sluha Přímo s generálem?
Myškin Ano, je to důležitá věc... potřebuji...
Sluha Na nic se vás přece neptám.

/Vstoupí Gaňa Ivolgin/

Gavrilo Ardalionyči, tady tenhle pán tvrdí, že je příbuzný paní generálové!

Gaňa Jdete k Jeho Excelenci? Dobrá, hned vás ohlásím. /Odejde/

Sluha Nechcete od generála výpomoc?

Myškin Mohu vás ujistit, že nikoliv.

Sluha Ten uzel položte sem, ale...

Myškin Taky jsem na to myslel, jestli dovolíte...
A víte co, sundám si i plášť.

Sluha Samozřejmě, přece byste nešel ke generálovi v plášti.

/Vejde Gaňa/

Gaňa Kníže, prosím.

/Gaňa a kníže odejdou/

T Ř E T Í O B R A Z

/Pracovna generála Jegančina. Za stolem sedí generál. Vstoupí Gaňa a Myškin/

- Jegančin /Myškinovi/ Čím vám mohu posloužit?
- Myškin Rád bych se s vámi seznámil.
- Jegančin Mám málo času, ale když máte něco na srdci, tedy...
- Myškin /se usmívá/ Tušil jsem, že budete považovat mou návštěvu za něco zvláštního, že jsem přišel s nějakým úmyslem... Ale kromě potěšení, abych se s vámi seznámil, nemám opravdu žádné přání.
- Jegančin Potěšení je ovšem i pro mne veliké, ale nežijeme na světě pro zábavu, jak víte, občas se musíme věnovat i svým povinnostem... A kromě toho stále nevidím... no jak bych to řekl... důvod... něco společného, co by nás ...
- Myškin /se stále usmívá/ Důvod tu není naprosto žádný a společného jen velmi málo. Neboť i když jsem kníže Myškin, a vaše paní pochází z našeho rodu, není to ještě důvod k bližšímu seznámení. Moc dobře to chápu.
- Jegančin No tak vidíte. Smím se zeptat, kde bydlíte?
- Myškin Ještě nikde.
- Jegančin To znamená, že jdete rovnou z vlaku ke mně? I se zavazadly!?
- Myškin Mám všeho všudy malý uzlík, jinak nic. Obvykle ho mám pořád u sebe. Ubytování si mohu najít i večer...
- Jegančin A já myslel, že chcete přímo sem.

- Myškin To by bylo možné jedině tehdy, kdybyste mě byl pozval. Ale abych byl upřímný, nezůstal bych u vás, ani kdybyste mne pozval, ne z nějakého určitého důvodu, ale... prostě tak, ze zásady.
- Jepančín Nu, je tedy dobře, že jsem vás nepozval a nezvu. Dovolte, kníže, abychom si všechno objasnili: Chápete jistě, že o příbuzenství nemá cenu hovořit.
- Myškin /se usměje/ To znamená, že mám jít? Sbohem a nezlobte se, že jsem vás vyrušoval. Je vám to divné, že se směji? Věděl jsem, že to tak dopadne. Nu, co se dá dělat, snad to musí být... Sbohem. /Jde ke dveřím/
- Jepančín Kníže...
- Myškin /se zastaví/ Prosím...
- Jepančín Podívejte se, kníže, jestli jste opravdu takový, jakým se zdáte, bude docela příjemné, seznámit se s vámi. Jelizaveta Prokofjevna možná ráda uvidí svého jmenovce.
- Myškin Opravdu jsem vás nechtěl obtěžovat ani jsem nepřišel prosit o výpomoc. Chtěl jsem vás poznat. To je všechno.
- Jepančín Kolik je vám let, kníže?
- Myškin Šestadvacet!
- Jepančín Podívejme... a já myslel, že mnohem méně. Máte nějaký majetek?
- Myškin Nemám.
- Jepančín Z čeho chcete žít? Máte nějaké plány?
- Myškin Chtěl bych pracovat.
- Jepančín Vždyť vy jste vlastně filosof. Posadte se. Máte nějaké nadání, schopnosti? Mám na mysli takové, které by vás uživily. Opuštěte, že se ptám, ale...
- Myškin Jen se neomlouvejte. Myslím, že nemám ani

- navání, ani zvláštní schopnosti, ba naopak...
- Jepančin UŽ dlouho nemáte rodiče?
- Myškin Přes dvacet let. Protože jsem byl nemocný, strávil jsem většinu svého života na vesnici. Časté záchvaty nemoci ze mne udělaly málem idiota... Léčil jsem se ve Švýcarsku...
- Jepančin V Rusku nemáte nikoho?
- Myškin Nikoho..., ale doufám... dostal jsem dopis od pana Salazkina...
- Jepančin /mu skočí do řeči/ Vaše nemoc vám snad nebrání, abyste přijal nějaké místo v úřadě, pochopitelně nijak namáhavé!
- Myškin Jistěže ne!
- Jepančin Ovládáte pravopis?!
- Myškin Samozřejmě!
- Jepančin Výborně. A co písmo?
- Myškin Písmo mám pěkné. Snad právě ke krasopisu mám navání. Dovolte mi, abych vám něco napsal, jen tak na zkoušku.
- Jepančin Ale prosím. Gaňo, dejte knížeti papír.
- Gaňa /mu podá pero a papír/ Posadte se sem.
- Myškin /usedne a začne psát/
- Jepančin /ukáže na aktovku, kterou drží Gaňa/ Co je to? K podpisu?
- Gaňa Nikoliv. /Vytáhne z aktovky velkou fotografii a podává ji Jepančinovi/
- Jepančin /si ji prohlédne/ Ach tak? Nastasja Filipovna! Sama ti ji dala?
- Gaňa Ano. Když jsem jí byl blahopřát. Jistě jste, Ivane Fjodoroviči, nezapomněl, že dnes večer ...

- Jepančín Nezapomněl... Určitě přijdu. Měl by se jí k narozeninám připravit nějaký dárek... /náhle, významně/ Gaňo... když už, tak už... řeknu ti všechno. Slíbila Tockému i mně, že dnes na večírku řekne rozhodné slovo: buď ano - nebo ne! /Podívá se na Gaňu, který zrozpačitěl/
- Myškin /se podívá na portrét/ Tak tohle je Nastasja Filipovna?
- Jepančín Cože? Vy znáte dokonce i Nastasju Filipovnu?
- Myškin Ano, jsem teprve jeden den v Rusku a znám už i tuhle krasavici. Když jsem jel vlakem, tak mi o ní vyprávěl Parfen Rogožin, jak se do ní zamiloval. Rogožin bude dědit dva a půl miliónu...
- Jepančín To jsou mi ale novinky!
- Gaňa Už jsem o něm ledacos slyšel.
- Jepančín Nastasja Filipovna mi vyprávěla celou tu historii s náušnicemi. Jenomže dneska to vypadá docela jinak. Může tu být doopravdy nějaký ten milión... a k tomu všemu vášen, dejme tomu, bláhová vášen, ale přece tu hraje prim... Podívejme... jen aby z toho nebyla mela.
- Gaňa Máte strach z miliónů?
- Jepančín Ty se snad nebojíš?
- Gaňa Co myslíte, kníže, je to seriózní člověk nebo jen takový nactiutrhač?
- Myškin Nevím, jak bych vám odpověděl, ale zdálo se mi, že v sobě skrývá vášen, jakousi podivnou chorobnou vášen!
- Jepančín To se vám zdálo?
- Myškin Ano.
- Gaňa Ke konfliktu může dojít za několik dní... nebo ještě dnes.
- Jepančín Hm... Ovšem... a potom už bude záležet jen na

tom, co jí vleze do hlavy. Poslyš, Gaňo, ty jí dnes, prosím tě, moc neodporuj a snaž se ... víš, zkrátka snaž se jí vyhovět... Hm! Co se tváříš tak kysele? Jde o sedmdesát pět tisíc! Jestli nechceš, tak mi to řekni, prosím. Nikdo vás, Gavriilo Ardalionoviči, nenutí, nikdo vás násilím nechytá do pastí, i když si to třeba myslíte. Chceš nebo nechceš?

Gaňa

/po pauze ostře/ Chci!

Jepančín

Nu dobrá! Tak se pochlubte, kníže. /Podívá se na krasopiseckou ukázkou, kterou mu kníže podává/ To je písmo! Překrásné písmo. Vy nejste krasopisec, ale umělec. To je, Gaňo, něco - vid!

Gaňa

/se směje/ Podivuhodné.

Jepančín

Jen se směj, ale z toho přece kouká kariéra. Je už půl jedné. /Knížeti/ Najdu vám nějaké to místo v kanceláři, aby to nebylo příliš namáhavé, ale bude vyžadovat přesnosti. Teď dál: rodina Gavriily Ardalionoviče Ivolgina pronajímá pokoje se stravou i obsluhou. Niina Alexandrovna vás určitě na moje doporučení přijme. Doufám, Gaňo, že nemáš nic proti tomu, aby u vás kníže bydlel?

Gaňa

Naopak. Maminka bude mít radost...

Jepančín

Tak co, kníže, jste spokojen? Nájemné není vysoké, jistě teď nemáte ani kopejku, a proto mi dovolte, abych vám pro začátek dal pětadvacet rublů. Později se vyrovnáme.

/Generál odejde. Kníže opět usedne a dlouze se dívá na fotografii/

Myškin

Zajímavý obličej! Jsem přesvědčen, že i její osud je neobyčejný. Tváří se docela vesele, a přece nesmírně vytrpěla, vidíte!? To prozrazují její oči. Je to hrdá tvář, úžasně hrdá! Nevím ovšem, jestli je dobrá.

Gaňa

Líbí se vám tahle žena, kníže? Oženil byste se s ní?

Myškin

Nemohu se ženit... nejsem zdrav...

- Sluha /vstoupí/ Vaše Výsosti, prosím, abyste se ráčil obtěžovat k Její Excelenci.
- /Sluha si vymění pohled s Gaňou. Sluha odejde, pak chce odejít kníže. Gaňa ho však zastaví/
- Gaňa Kníže! A Rogožin by si ji vzal, co myslíte?
- Myškin Třeba hned zítra, ale možná, že by ji pak za týden zabil!
- Gaňa /sebou trhne/
- Myškin Co je vám?
- Gaňa /rychle odejde/
- Myškin /zůstane sám. Pauza/ Kéž by byla dobrá. Všechno by bylo v pořádku! /Odejde/

Č T V R T Ý O B R A Z

/Pokoj generálové Jěpančinové. Na scéně generál Jěpančin, Jelizaveta Prokofjevna Jěpančinová, Aglaja, Alexandra a Adelaida/

- Jěpančin /je zřejmé, že pokračuje v započatém hovoru/ Hovořím o tom proto, že za první je tvým jmenovcem a dokonce příbuzným, a za druhé nevím, kde by hlavu složil. Myslel jsem si, že tě to bude zajímat.
- Alexandra Má po cestě hlad, proč bychom ho nenakrmily!
- Jelizaveta Jedině pod podmínkou, že mu u stolu uvážeme kolem krku ubrousek! Chová se aspoň při těch záchvatech klidně? Nedělá nějaké posunky?
- Myškin /vstoupí/
- Jelizaveta Tady ho máme.
- Jěpančin Prosím, kníže, prosím. Doporučuji vaší příznamení posledního knížete z rodu Myškinů, vašeho jmenovce, dokonce i příbuzného, laskavě se ho ujměte. Mne, prosím, omluvte, hrozně spěchám.
- Jelizaveta Víme, kam spěcháte.
- Jěpančin Spěchám, miláčku, spěchám! Dejte mu své pamětničky, mesdames. Ať do nich něco napíše. Má vzácný rukopis. Talent! Napsal mi starým písmem tato slova: "Opat Pafnutij se vlastní rukou podepsal..."
- Jelizaveta Pafnutij? Jaký Pafnutij? Ale počkejte přece, kam spěcháte?
- Jěpančin Čeká na mne hrabě, sám mi přece vzkázal... Na shledanou, kníže!

Jelizaveta Vím, kdo je ten tvůj hrabě... /Knížeti/ Počkejte... /Vzpomíná si/ Ach ano... jaký to byl opat? Posadte se, kníže. Tak jaký to byl vlastně opat?

Myškin Opat Pafnutij žil ve čtrnáctém století, byl představeným kláštera na Volze. Viděl jsem jeho podpis. To písmo se mi nesmírně líbilo a nacvičil jsem si je.

Jelizaveta Aglajo, zapamatuj si jméno Pafnutij nebo si to raději někde napiš, já všechno zapomenu. Alexandro, ať si kníže vezme čaj.

/Kníže bere šálek a pije/

Nu a teď nám všechno povězte!

Adelaida Ale, mamá, to se přece nehodí...

Jelizaveta Jak se vám líbilo ve Švýcarsku... Jaký byl váš první dojem?

Myškin Velmi silný. Vzpomínám si, že když jsem přijel do Basileje, byl večer. A náhle mě probudilo hýkání osla na náměstí. Osel mě hrozně překvapil a líbil se mi. Jako by se mi na jednou v hlavě dočista vyjasnilo...

Jelizaveta Osel? Ostatně co je na tom divného, třeba se někdo ještě zblázní do osla.

/Podívá se na dcery, které se smějí/

Jen pokračujte, kníže.

Myškin Od té doby mám strašně rád oslíky. Dokonce k nim cítím jakousi sympatii.

Jelizaveta To všechno je nesmírně zvláštní, ale nechte osla oslem, a mluvmě o něčem jiném. Proč se pořád směješ, Aglajo? A ty taky, Adelaido? Kníže tak pěkně vyprávěl o oslu. /Směje se rovněž/ Viděl ho na vlastní oči, a co tys viděla? Bylas někdy v cizině?

Adelaida Ale osla jsem viděla, mamá.

Aglaja A já ho i slyšela.

/Smějí se/

- Myškin Ach! /Také se směje/ Já jsem to zavinil. Ale věřte, že osel je opravdu užitečný pomocník.
...
- Adelaida A teď nám povězte, jak jste se prvně zamiloval...
- Myškin Nikdy jsem se nezamiloval... nikdy!
- Adelaida Ale určitě ano.
- Alexandra Že byste ještě nikoho nemiloval?
- Aglaja Povězte nám o své lásce.
- Jelizaveta Jak jsou zvědavé! Opravdu jste nebyl zamilován, kníže?
- Myškin Ne.
- Jelizaveta Nezlobte se na ně, kníže. Už si vás oblíbily, já je dobře znám.
- Myškin I já je znám.
- Adelaida Jak to, vždyť jste nás před chvílí poznal.
- Myškin Zním. Věřte mi to. Vyznám se v lidských tvářích. Jako bych se po své nemoci znovu narodil. Umím se dívat...
- Alexandra ... do tváří? Copak jsou jenom tváře?
- Myškin Já... i když nejsem na světě dlouho, dovedu snad jediné - číst ve tvářích.
- Adelaida /ho přeruší/ ... a co jste vyčetl z těch našich...
- Myškin Vy, Adelaido Ivanovno, máte šťastnou tvář. Jste skutečně hezká dívka. Když se na vás člověk podívá, říká si: "Musí to být hodná sestra." Vy, Alexandro Ivanovno, máte také krásnou a milou tvář, ale něco vás zde, uvnitř /gesto/, tíží... určitě máte laskavé srdce, nedovedete však být ani trošku veselá. Z vašeho obličeje, Jelizaveto Prokof-

jevno, jsem vyčetl docela přesně, že jste velké dítě... ve všem, v dobrém i zlém smyslu.

Jelizaveta Tak co, ctihodné dcerušky, myslely jste, že se ho velkodušně ujmete jako nějakého chudáčka, a on je zatím úplně jiný. Vypadáme teď jako husičky. Jenom o Aglaji jste nic neřekl?

Myškin Až později.

Jelizaveta Proč? Snad si zaslouží pozornost?

Myškin To ano! Opravdu! Jste neobyčejně krásná, Aglajo Ivanovno!

Jelizaveta Jenom krásná? A co povaha? Povaha? Proč mlčíte?

Myškin Krásu je těžké soudit. Krása je hádankou.

Adelaida A je skutečně krásná?

Myškin Neobyčejně! Jako Nastasja Filipovna...

/Pauza/

Jelizaveta Jako Nastasja Filipovna? Kde jste ji viděl?

Myškin Gavriila Ardalionovič před chvílí přinesl Ivanu Fjodoroviči ukázat její podobiznu.

Jelizaveta Co to říkáte? Chci ji vidět! Kde je ta podobizna? Drahý kníže, buďte tak laskav a jděte do pracovny a přineste ji.

/Kníže odejde/

Adelaida Je hodný, ale hrozně naivní.

Alexandra A taky trochu směšný.

Aglaja Všem zalichotil, i naší mamince...

Jelizaveta Jen si nevymýšlej, prosím tě! Nechtěl mi lichotit...

/Kníže se vrací s podobiznou Nastasji Filipovny/

- Jelizaveta /si prohlíží portrét/ Ano, je krásná. Nesmírně krásná. Dvakrát jsem ji viděla, ale jen z dálky. Ceníte si takové krásy?
- Myškin Ano.
- Jelizaveta A proč?
- Myškin V té tváři... je mnoho utrpení...
- Adelaida /dychtivě/ Taková krása je síla. S takovou krásou je možné obrátit svět!
- Jelizaveta /zazvoní, vstoupí sluha/
Pošlete sem Gavrilu Ardalionyče.
/Sluha odejde/
- Alexandra Mamičko!
- Jelizaveta Řeknu mu jen několik slov, nic víc. Vidíte, kníže, máme tu teď samé tajnosti.
- Alexandra Mamičko, co to říkáte?
- Gaňa /vstoupí/
- Jelizaveta Prý se chcete ženit?
- Gaňa Já ženit?... Jak to... ženit?
- Jelizaveta Ptám se vás, jestli se chcete ženit?
- Gaňa Ne... já... ne...
/Rozrušená Aglaja vyběhne z pokoje/
- Jelizaveta Ne? Říkal jste, že ne? To mi stačí... Vezměte si tu podobiznu a nezapomente pozdravovat svou nešťastnou matku. Na shledanou. Na shledanou, milý kníže. Přijďte častěji. Na shledanou, děti. Alexandro, pojd se mnou.
/Alexandra odejde, za ní Adelaida/
- Adelaida Na shledanou, kníže. /Odejde/
- Gaňa Jdu domů. Jestli ještě máte v úmyslu u nás

bydlet, dovedu vás tam.

- Myškin /chce odejít, ale zastaví ho Aglaja, která se náhle objevila/
- Aglaja Počkejte, kníže, byla bych ráda, kdybyste mi něco napsal do památníku, hned jej přinesu. /Odejde/
- Gaňa To vy jste vyžvanil, že se chci oženit? Jste mluvka!
- Myškin Ujišťuji vás, že se mýlíte. Nevěděl jsem, že se chcete ženit. Nic jsem neřekl.
- Gaňa /mávně rukou, chce odejít, ale najednou se zastaví a vytáhne z kapsy dopis/ Kníže, mám k vám velikou prosbu. Mohl byste tenhle dopis předat Aglaji Ivanovně, aby jej nikdo neviděl?
- Myškin Není mi to zrovna milé...
- Gaňa Po kom jiném bych měl dopis poslat?... Je to nesmírně důležité.
- Myškin /přistoupí ke Gaňovi, položí mu ruku na rameno, po pauze/ Předám jí ten dopis...
- Gaňa Děkuji vám, kníže, děkuji. Dopis není zapečetěný, ale...
- Myškin Nebudu jej číst... buďte bez obav.
- Gaňa Děkuji vám. /Rychle odejde/
- Myškin /zůstane sám, dívá se chvíli na podobiznu Nastasji Filipovny, pak se rozhlédne a přitiskne portrét k sobě/
- /Vstoupí Aglaja/
- Gavrila Ardalionovič mě požádal, abych vám odevzdal tento dopis. /Vytáhne jej z kapsy a podá Aglaji/
- Aglaja /se podívá na knížete, rychle přečte dopis a najednou jej prudce podá knížeti/ Kníže, prosím, přečtete si jej. Vždyť já vím, že jste

dopis nečetl, ale nechci, abyste právě vy byl jeho důvěrníkem.

Myškin

/čte nahlas/ Dnes se rozhodne můj osud s Nastasjou Filipovnou. Nemám právo mít jakoukoliv naději, ale vaše jediné slovo mne může zachránit před zkázou. Řeknete-li mi "všechno skoncuje" - hned dnes to udělám. Gavrila Ivolgin.

Aglaja

Má nízkou duši a chce, abych mu výměnou za těch sedmdesát tisíc dala naději na sebe. Vraťte mu hned teď tento dopis.

/Vstoupí Gaňa/

Gaňa

/Aglaji/ Řekněte jediné slovo a budu zachráněn!

Aglaja

/knížeti, podává mu album/ Napište mi něco na památku.

Myškin

Ale co?

Aglaja

Hned vám to nadiktuji. Jste připraven? Pište, prosím! "Kupčit se sebou nikdy nedovoluji!"

Myškin

Kupčit?

Aglaja

Ano. A teď připište datum. Ukažte mi to. Výtečně. Napsal jste to nádherně. Máte překrásný rukopis. Děkuji. Na shledanou, kníže...
/Odejde/

Gaňa

/knížeti/ Odevzdal jste ten dopis! Co říkala?

/Kníže mu mlčky podá dopis/

Cože? Můj dopis? Neodevzdal jste jej?

Myškin

Požádala mě, abych si dopis přečetl a vrátil jej.

Gaňa

Vy jste ho četl?

Myškin

Ano, četl, právě teď.

- Gaňa To není možné. O to vás nemohla žádat! Jste lhář! Sám jste si to přečetl!
- Myškin Je mi opravdu líto, že je vám to nepříjemné.
- Gaňa Jak to, že máte takovou důvěru? Proč?
- Myškin To vám nedovedu vysvětlit.
- Gaňa K čertu. Co jste vlastně udělal? Čím jste se jí zalíbil? Zatracený idiote, ani mluvit pořádně neumíte!
- Myškin /po pauze/ Musím vás upozornit, Gavriilo Ardalionoviči, že jsem skutečně kdysi tak churavěl, že byl ze mne málem idiot. Ale uzdravil jsem se, a proto je mi dosti nepříjemné, když mne někdo přede mnou nazývá idiotem! Bylo by snad lépe, kdybychom se rozešli! Mám pětadvacet rublů a jistě si najdu přiměřené ubytování.
- Gaňa /za Myškinem/ Odpusťte, kníže, proboha odpusťte...
- /Kníže se zastaví/
- Kdybyste všechno věděl, jistě byste mi odpustil alespoň částečně... i když samozřejmě mé chování...
- Myškin Nemusíte se omlouvat... Chápu, že to všechno není pro vás snadné, a proto se zlobíte... /Přistoupí k Ivólginovi/ Půjdeme k vám. Velmi rád...
- Gaňa Půjdeme. /Vezme podobiznu Nastasji Filipovny a odchází, za ním Myškin/

D R U H Ě D Ě J S T V Í

PÁTÝ OBRAZ

Byt u Ivolginů. Vstoupí Gaňa Ivolgin a kníže.

Gaňa /ukazuje na první dveře vpravo/ Tady je váš pokoj, kníže. Hned vám jej dám do pořádku.
/Odejde/

/Kníže si sedne/

Ferdyščenko /vstoupí/ Ferdyščenko...

Myškin Co má být?

Ferdyščenko Bydlím tu.

Myškin Chcete se se mnou seznámit?

Ferdyščenko Ach! Máte peníze?

Myškin Málo.

Ferdyščenko Kolik?

Myškin Pětadvacet rublů.

Ferdyščenko Ukažte. /Kníže vytáhne z kapsy pětadvaceti-rublovku a podá mu ji/ To je divné, proč ty bankovky tak hnědnou... Tu máte... přišel jsem vás jen upozornit, abyste mi nepůjčoval peníze, protože vás o ně rozhodně požádám.

Myškin Dobrá.

Ferdyščenko Budete jim platit za byt?

Myškin Ano.

Ferdyščenko A to já zase ne. Viděl jste už hlavu rodiny?

Myškin Ne.

Ferdyščenko Však ho uvidíte. Je ještě horší než já. Vypůjčuje si dokonce ode mne. Doufám, že jste nezapomněl?

Myškin Ne.

Ferdyščenko Mám hnusné jméno. Co myslíte, můžu žít, když se jmenuju Ferdyščenko?

Myškin Proč ne?

Ferdyščenko Sbohem, a tady máte jednoho rodiče... /Odejde/

/Vstoupí generál Ivolgin/

Ivolgin Ano, to je on, on. Slyšel jsem, jak vyslovují drahé, známé jméno a připomnělo mi dávno minulost. Kníže Myškin?

Myškin Ano.

Ivolgin Nešťastný generál Ivolgin ve výslužbě. Smím se zeptat, jaké je vaše křestní a otcovské jméno?

Myškin Lev Nikolajevič.

Ivolgin Tak, tak... syn mého přítele Nikolaje Petroviče.

Myškin Můj otec se jmenoval Nikolaj Lvovič.

Ivolgin Lvovič. Nosil jsem vás na rukou.

/Vstoupí Nina Alexandrovna. Nině Alexandrovně/

Představ si, syn mého přítele, choval jsem knížete na rukou! Syn mého přítele. A tak znenadání. Copak se, drahoušku, nepamatuješ na zemřelého Nikolaje Lvoviče? Mám takový dojem, žeš ho poznala... v Tveri... zemřel tam ...

- Nevzpomínám si na žádného Nikolaje Lvoviče
... /Knížeti/ To je váš otec?
- Iyškin Ano... ale myslím... že nezemřel v Tveri.
- Ivolgin V Tveri. Požehnal jsem mu na smrtelném loži.
- Iyškin Můj otec přece zemřel ve vyšetřovací vazbě...
nevím ale proč.
- Ivolgin Kvůli vojákovvi... Kolpakovovi... a kníže by
byl určitě osvobozen.
- Iyškin Tak? Víte to přesně?
- Ivolgin Jakkak ne! Kolpakov ukradl kamarádovi boty
a propil je. Kníže vynadal Kolpakovovi, po-
dotýkám, že se to stalo v přítomnosti šiko-
vatele a kaprála. Pohrozil mu, že bude zbi-
čován. Výborně! Kolpakov odešel do kasáren,
lehl si na kavalec a za čtvrt hodiny zemřel.
Kolpakova pohřbili a vyškrtli ze seznamu.
Asi za půl roku se najednou objeví voják Kol-
pakov na přehlídce.
- Iyškin /udiveně/ Cože?
- Nina /se dívá zarmouceně na něho/ Tak to nebylo.
- Varja /vstoupí v okamžiku, kdy Ivolgin vypráví/
Tatínku, oběd je na stole.
- Ivolgin No, to je báječné! Mám hlad jako vlk. /Sedí
však dále/
- Varja /netrpělivě/ Vystydne vám polévka.
- Ivolgin /vstane/ Hned, hned. /Vrčí/ A přes všechno
pátrání... /Odejde s Varjou/
- Nina /se předstává knížeti/ Nina Alexandrovna
... Jsem Gaňova matka. Budete muset Ardali-
onu Alexandroviči mnohé odpustit. To víte,
každý má nějaké chyby. Peníze za byt dávej-
te vždycky mně.

/Vběhne rozechvělá Varja/

Co hledáš, Varjo?

- Varja /horlivě cosi hledá na stole a najde podobiznu Nastasji Filipovny/ Tohle mu dnes darovala a večer se má všechno rozhodnout...
- Nina /zoufale/ Dnes večer!
- /Vstoupí Gaňa a Pticyn/
- Pticyn /se představuje/ Dobrý den, Pticyn...
- Myškin Myškin.
- Nina Dnes, Gaňo?
- Gaňa Co dnes? /Knížeti/ A chápu, vy už i tady... Co se to s vámi děje, snad nějaká nemoc? Copak se nemůžete ovládnout? Račte si uvědomit, Jasnosti...
- Pticyn To jsem zavínil já, Gaňo. Já jsem všechno řekl Varje. Vždyť je to tak lepší, Gaňo...
- Nina Prý se má dnes všechno rozhodnout?
- Gaňa Dnes večer mi má oznámit, jestli souhlasí nebo ne.
- Varja Jestliže sem vkročí ona, tak odsud odejdu já. Své slovo dodržím.
- Gaňa Kašlu na to. Varvaro Ardalionovno, prosím, dělejte, jak myslíte. Mám vás až po krk,
- /Kníže vstane a chce odejít/
- Cože! Rozhodl jste se, že nás konečně opustíte?
- /Kníže mlčky odchází/
- Nina Jak ti mohla dát svůj souhlas a darovat ti svou podobiznu, když ji nemiluješ? Jak to, že jsi ji dokázal tak omámit?
- Gaňa Maminko! Nechme toho raději... Nemá to cenu...
- Myškin /vstoupí, drží v ruce kožich, hlásí/ Nastasja Filipovna!

/Všichni jako by zkameněli/

Nastasja /lehce odstrčí knížete/ Konečně jsem se sem dostala. /Knižeti/ Proč sem neseš ten kožích? /Směje se/ Jste idiot nebo co? /Vesele Gaňovi/ Proč přivazujete zvonek? Co se tváříte tak zkroušeně? Představte mě, prosím!

Gaňa /zaražený/ To je moje sestra, Varvara Ardali-ovna... Moje matka Nina Alexandrovna...

/Obě ženy se na sebe podívají/

Nastasja Copak?

Nina Těší mě velice...

Nastasja /jí skočí do řeči, rozhlédne se kolem/ Kde máte pracovnu? A kde jsou... podnájemníci? Pronajímáte přece pokoje? /Nině Alexandrovně/ Vynáší to?

Nina Je s tím trochu práce. Má to však své výhody... Ostatně my jsme se teprve...

/Nastasja Filipovna neposlouchá, směje se a volá na Ganu/

Nastasja Jak to vypadáte?

Myškin /Gaňovi/ Napijte se vody. A neďte se tak...

/Všichni jsou nervózní. Vstoupí Ferdyščenko a zastaví se v ohromení/

Gaňa /všechna zloba vůči knížeti náhle vybuchne, ale ovládne se/ Copak, kníže, jste snad lékař? Málem jste mě polekal. Nastasjo Filipovno, dovolte, abych vám představil tohoto vzácného pána, kterého znám teprve od rána. Kníže...

Nastasja Kníže? Myslela jsem, že je to sluha. Poslala jsem ho sem, aby mě ohlásil... /Směje se/

Ferdyščenko Nic si z toho nedělejte, nic si z toho nedělejte...

- Nastasja Ferdyščenko, kde jste se tu vzal? Vy jste mi tu scházel. /Knížeti/ Málem jsem vám vyhubovala, kníže, nezlobte se na mne, prosím...
- Gaňa Kníže Myškin.
- Nastasja /Gaňovi tiše/ Kdo? Jaký kníže? Myškin?
- Gaňa Náš podnájemník.
- Ferdyščenko /šeptem/ Idiot.
- Nastasja /hledí na Myškina/ Řekněte mi, proč jste mě neopravil, když jsem se tak hrozně zmýlila?
- Myškin Byl jsem překvapen... najednou jsem vás spatřil... a...
- Nastasja Jak jste mě poznal, že jsem to já? Kde jste mě viděl? /Tiše/ Opravdu, jako bych ho už někde spatřila. Proč jste byl předtím tak ohromený? Co je na mně ohromujícího?
- Ferdyščenko /se zašklebí, knížeti/ No tak, honem! Honem! Řekněte něco, božinku, kdyby se mě někdo zeptal, co já bych všechno napovídal. No tak... jsi učiněné dřevo, kníže...
- Myškin Nedávno mě okouzila vaše podobizna a potom jsem měl možnost o vás hovořit s Jevančiny... a hned zrána, ještě než jsem přijel do Petrohradu, mi o vás ve vlaku vyprávěl Parfen Rogožin... Když jsem vám otvíral, zrovna jsem na vás myslel, a vtom jste se objevila...
- Nastasja A jak jste poznal, že jsem to já?
- Myškin Podle podobizny a...
- Nastasja A...
- Myškin A také proto, že jsem si vás právě takovou představoval... Jako bych vás už někde spatřil.
- Nastasja Kde? Kde?
- Myškin Určitě jsem viděl vaše oči... ale to přece

není možné... to se mi jenom zdá... Nikdy jsem zde nebyl... Snaž ve snu...

Ferdyščenko

To je něco jiného, kníže! Co jsem říkal, beru zpátky.

/Objeví se generál Ivolgin ve fraku, s čistou náprsenkou, kníry má nabarvené/

Ivolgin

/se důstojně představuje/ Ardalion, starý nešťastný voják a otec rodiny, který se kochá nadějí, že přijme do svého středu takovou spanilou...

/Ferdyščenko mu rychle přistaví židli a generál se skácí na židli, což ho nepřivede nikterak z míry, pomalu efektně zvedá její prsty ke svým rtům/

Slyšel jsem, ... že můj syn...

Nastasja

Ano, váš syn! Vy jste mi tatíček! Pročpak se u mě někdy nezastavíte? Schováváte se vy nebo vás schovává váš syn! Můžete mě navštívit, vždyť nikoho nebudete kompromitovat.

Ivolgin

Děti devatenáctého století a jejich děti.

Nina

Nastasjo Filipovno! Omluvte laskavě na okamžik Ardaliona Alexandroviče, volají ho.

Nastasja

Omluvit? Tolik jsem o něm slyšela a těšila jsem se, že ho poznám. Co by teď dělal? Vždyť je ve výslužbě! Vidíte, že neodejdete, generále?

Nina

Určitě za vámi přijde, ale teď si musí odpočinout.

Nastasja

Ardalione Alexandroviči, prý si musíte odpočinout!

Ivolgin

/ženě/ Drahoušku, drahoušku?

Varja

/hlasitě/ Nepůjdete odtud, maminko?

Nina

Ne, Varjo, zůstanu zde.

- Nastasja Přátelíte se s Ivanem Fjodorovičem Jepančinem?
- Ivolgin Ano, to byl můj důvěrný přítel, ale po té příhodě s muflíčkem jsme se rozešli.
- Nastasja /jako by si vzpomínala/ S muflíčkem... Počkejte? Aha, už to mám - ve vlaku?
- Ivolgin Je to taková hloupá historka, nemá cenu, abych ji opakoval.
- Nastasja /vesele/ Ale kdepak, hned ji povězte!
- Ferdyščenko Taký ji neznám.
- Nina /prosebně/ Ardalione Alexandroviči...
- Ivolgin Je to hloupá historka... /Sebevědomě/ Před dvěma lety jsem si koupil jízdenku první třídy, vstoupil jsem do kupé a kouřil doutník. Proti mně seděly dvě dámy s muflíkem. Jedna byla oblečena mnohem lépe, měla na sobě bleďě modré šaty a ta druhá skromněji, černé šaty s pláštěnkou. Byly docela hezké, tvářily se trochu nafoukaně a mluvily anglicky. Já jsem pochopitelně dělal, jako by nic, seděl jsem a kouřil. Jenom jsem si všiml, že se dámy mračí, patrně kvůli mému doutníku. Jedna na mne pokukovala lornonem ze želvoviny. Mlčely... Najednou, a upozorňují, aniž by mne byla upozornila, ta dáma v bleďě modrých šatech mi vytrhla z ruky doutník a hodila jej z okna. Nic jsem neříkal, velmi zdvořile, dokonce s vybranou zdvořilostí, jsem dvěma prsty chytil pejska za obojek a hodil jsem ho z okna za doutníkem! Jenom kvíkl, a vlak jel dál...
- Nastasja /se směje a tleská do dlaní/ Vy jeden ukrutníku!
- Ferdyščenko Výborně! Bravo!
- Ivolgin Byl jsem v právu! Když se nesmí ve vlaku kouřit doutník, tak tam nepatří ani pes.
- Nastasja A co bylo dál?

Ivolgin

Dál? Ach ano... sám ďábel mi to namluvil... ta bleděmodrá dáma byla totiž Angličanka, vychovatelka, a ta druhá v černých šatech byla příbuzná generálové Jevančinové. No, samozřejmě, jel jsem se pokorně omluvit, napsal jsem dopis, ale nepřijali ani mne, ani ten dopis a s Jevančinem byl amen..., rozchod...

Nastasja

Opravdu? Asi před pěti dny jsem četla v jednom časopise přesně stejný příběh. Stalo se to na porýnské dráze jednomu Francouzovi a Angličance. Taky mu vytrhla doutník a on vyhodil z okna muflíka. Ta dáma měla rovněž bledě modré šaty...

/Pticyň se rychle otočí. Ferdysčenko se směje, Gaňa celou dobu stojí tiše a nepředstavitelně trpí/

Ivolgin

Ujišťuji vás, že se to stalo zrovna i mně!

Nastasja

Že by se odehrál stejný příběh na dvou koncích Evropy? No nic, pošlu vám ten časopis...

Ivolgin

Nezapomeňte, že se mi to stalo o dva roky dříve...

Nastasja

/se směje/ Jedině to!

/vezme otce nenávistně za rameno/ Tatínku, prosím vás, pojďte se mnou, musím vám něco říct!

/Generál odchází. Ozve se prudké zazvonění. V předsíni se najednou ozve šum. Několik hlasů mluví a pokřikuje současně. Gaňa rychle vběhne do předsíni, ale do salónu již vchází několik lidí v čele s Pogožinem/

Ivolgin

Tady je ten Jidáš! Buď zdráv, Gaňko, ty uličníku!

Ferdysčenko

Je to on.

/Gaňa stojí jako omráčený, dívá se mlčky a bez jediné námitky, kterak do salónu vchází šest až deset lidí. Všichni

jsou v pláštích a kožiších a silně podnapilí/

Rogožin

Buď zdráv, Gaňko, darebáku. Nečekal jsi Parfena Rogožina, že? /Najednou spatří Nastasju Filipovnu, zbledne a hovoří se zoufalým výrazem ve tváři/ Je to pravda? Konec? No... promluvíme si spolu! No... ach! /Je v rozpacích, když spatří Ninu Alexandrovnu, Varju a knížete/ Co ty tu děláš, kníže? /Roztržitě/ Nosíš ještě kamašky?

Gaňa

Co to má, prosím, znamenat? Tady nejste, panstvo, v maštali, tady je má matka a sestra ... Odejděte!...

Rogožin

/zlostně/ Nepoznáváš Rogožina?

Gaňa

Možná že jsem se s vámi setkal, ale...

Rogožin

Hm, setkal! Před třemi měsíci jsi mě oběhrál v Knifu o dvě stě rublů... Neznáš mě? Tady Pticyň to dosvědčí! Kdybych ti teď ukázal tři stříbrnáky, tak za nimi polezeš až na Vasilevský po čtyřech, takový jsi pašák! Jsi už holt takový... Přijel jsem, abych si tě teď koupil celého, jen se moc nedívej, že jsem v těchhle botách. Mám peněz, kamarádíčku, jako želez, koupím tě celého se vším všudy... jestli budu chtít, tak vás koupím všechny! Všechny koupím! /Rozpaluje se stále víc a víc/ Ach, Nastasjo Filipovno, nevyhánějte mne! Řekněte slovíčko, prosím vás! Provdáte se za něho?

Nastasja

/změní tón, tiše a vážně/ Ne! Proč se ptáte?

Rogožin

/skoro bez sebe radostí/ Ne? Ne? Opravdu ne? A já slyšel, že... ach! Koupím si ho třeba jen za sto rublů a když mu dám jednu nebo tři tisícovky, aby se vás vzdal, uteče rovnou z kostela od oltáře a nevěstu mi přenechá. Že je to tak, Gaňko, darebáku! Vzal bys ty tři tisícovky nebo ne? Tady jsou! Proto jsem taky přijel, abys mi dal takový úpiseček... Řekl jsem, že si tě koupím, a taky že kupuju!

Táhni odtud, jsi opilý!

/Výbuch několika hlasů, Lebeděv šeptá
coś Rogožinovi do ucha/

Rogožin Správně, dušičko úřednická! Správně, ty ochlas-
to! Ech, ať už to dopadne jak chce! Nastasjo
Filipovno! Tady je osmnáct tisíc! /Hodí pe-
níze na stůl/ Tak! A bude jich ještě víc!

Lebeděv Ne, ne, ne!

Rogožin /se zachvěje pod svítivým pohledem Nastasji
Filipovny/ Ne, v tomhle jsi, kamarádíčku, do-
cela hloupej! Neměl jsem tě poslouchat...
neměl... ano, jsem hlupák, jako jsi ty...
Ech!

Nastasja /se zasměje/ Mně osmnáct tisíc? Hned se pozná
handlíř!

Rogožin Dám tedy čtyřicet tisíc, čtyřicet, a ne osm-
náct! Vaňka Pticyň mi slíbil, že mi do sedmi
hodin sežene čtyřicet tisíc! Celou sumu na
stůl!

/Nastasja Filipovna se směje a nemá se
k odchodu. Nině Alexandrovně se dělají
málem mžitky před očima. Varje se lesk-
nou zřítelnice jako blesk/

Rogožin Když už je to tak - sto tisíc! Ještě dneska
seženu sto tisíc! Pticyne, půjč mi ty pení-
ze, vyděláš na tom!

Pticyň Jsi opilý!

Nastasja /dráždivě/ Žvaní, protože je opilý!

Rogožin Nežvaním, peníze večer budou... Pticyne,
půjč mi ty peníze, ty lichváři lichvářská,
připočti si kolik chceš, ale do večera se-
žeň, dokážu ti, jaký je Rogožin pán!

Rogožin /vstoupí, hrozivě/ Co se tu děje?

/Ozve se smích/

Rogožin /se směje/ Kde se tu ty bereš? Pojď, dědou-
ši, napiješ se s náma!

- Nina /pláče/ To už je podlé!
- Varja /hněvivě/ Copak se mezi vámi nenajde nikdo, kdo by tuhle nestydatou ženskou vyhodil?
- Nastasja Já že jsem nestydatá! A přijela jsem vás pozvat na svůj večírek! Slyšel jste, Gavriilo Ardalionoviči, jak mě vaše sestřička poctila?
- Gaňa /sestře/ Cos to udělala!
- Varja Nic!
- /Gaňa ji chytí za ruku/
- Kam mne to táhneš? Mám se jí snad omluvit za to, že urazila matku? Že přijela sem jedině proto, aby nás všechny urazila? Jsi hanebný chlap! /Varja se snaží vytrhnout svou ruku, najednou se přestane ovládat a plivne bratrovi do obličeje/
- Nastasja Tohle je holčička k pohledání. Gratuluji vám. Pticyne!
- /Gaňa se rozmáchne větší silou, ale něčí ruka zachytí Gaňovu paži/
- Myškin /důrazně/ Dosti, prosím vás, dost!
- Gaňa Co je ti po tom, pořád mi budeš překážet?
- /Uvolní svou ruku a udeří knížete do tváře/
- Nina Ach! Ach bože...
- Myškin /tiše/ Ať mne udeří... ale ji nesmí... to nedovolím! /Podívá se Gaňovi do očí/ Ó, jak se budete stýdět za to, co jste spáchal!
- /Všichni se vrhnou k němu/
- To nic není, to nic.
- Rogožin To ho bude zatraceně mrzet! Budeš litovat, že jsi ublížil, Gaňko, nevinnému beránkovi!

Kníže, můj příteli drahý, pojďme odtud, vykašli se na ně! Uvidíš, jak dovede mít Rogožin rád!

- Nastasja /vážně/ Někde jsem tu jeho tvář viděla. . .
- Myškin /přistoupí k Nastasje Filipovně/ Že se nestydíte! Nejste taková, jak se to snažíte předstírat!
- Nastasja /rychle přistoupí k Nině Alexandrovně a políbí jí ruku/ Oprávdou nejsem taková, měl pravdu. /Zardí se, zašeptá cosi Nině Alexandrovně a odejde/
- Gaňa /se rozběhne, aby Nastasju Filipovnu vyprovodil/
- Nastasja Nemusíte mne vyprovázet! Na shledanou večer. Přijďte! Slyšíte? /Odejde/
- /Lidé odcházejí, zůstává jen Gaňa./
- Rogožin /jde kolem Gani/ Prohráls, Gaňko, Ganěčko!
- Lebeděv /na odchodu/ Tu máš! /Naznačí, že Gaňa prohrál/

T I T U L E K

"Když kníže vstupoval do domu, ve kterém bydlela Nastasja Filipovna, byl velmi neklidný. Na otázku, "co tam budu dělat a proč tam vlastně jdu?", si nedovedl dát uspokojivou odpověď."

P R O S C Ě N I U M

/Zní klavír. Ozve se zvonek. Vstoupí Služebná. Jde otevřít a pustí Myškinu dovnitř/

Služebná

Hned vás ohlásím. Prosím. Dovolte, abych vám pomohla. /Sundá Myškinovi plášť/ Počkejte zde. /Odejde/

/Objeví se Nastasja Filipovna/

Nastasja

Nezlobte se, že jsem vás zapomněla pozvat. Prosím.

Myškin

Jak jste dokonalá... bledá... stále vás vidím... nezlobte se... že jsem přišel...

Nastasja

Proč byste se omlouval... /Pauza/ Tak vy myslíte, že jsem dokonalá, ano? I když umíte mistrně hádat, v tomhle jste se zmýlil. Ještě budu mít příležitost vám to dnes připomenout. Prosím... /Odchází a Myškin kráčí za ní/

Š E S T Ý O B R A Z

Nastasja Filipovna vstoupí do salónu, ve kterém již sedí několik hostů. Je tu Afanasij Ivanovič Tockij, generál Jpančin, Gaňa Ivolgin, Pticyň, Ferdyščenko, Darja Alexejevna, mladí muži, vstoupí Myškin.

Nastasja /představuje knížete/ Kniže Myškin! A to jsou mi přátelé! Některé jistě už znáte... například generála Jpančina!

Myškin Ano, ano, ovšem... měl jsem tu čest.

Jpančin Dobrý večer, kníže.

Myškin Dobrý večer...

/Gaňa se směje/

Nastasja Není tu nic k smíchu, Gavriilo Ardalionoviči. To je správné, že je kníže rozpačitý. Zkuste přijít někam na večírek, bez pozvání.

Gaňa Váš názor na mne, Nastasjo Filipovno, až moc dobře znám! Stále ťa prostřednost, která zne- možnuje jakýkoliv úspěch!

Tockij Kniže se zachoval ohromně. Nikdy tu ještě ne- byl a přišel bez pozvání. To je báječné! Vý- borně, kníže, výborně!

Gaňa Na tom, že kníže přišel, není nic divného! Je to jasné, mluví to samo za sebe. Pozoroval jsem dnes knížete takřka celý den od té chvíle, kdy spatřil podobiznu Nastasji Filipovny...

Ferdyščenko Kniže se zamiloval! Hle, zčervenal! Podívejte se, jak zčervenal!

Jepančin

To jsem od vás, kníže, nečekal! Taková odva-
ha! Ani nevíte, jestli to přijde vhod! Považo-
val jsem vás za filosofa! Inu, tichá voda
břehy... podívejme...

Nastasja

Pánové, co byste řekli šampaňskému? Je při-
praveno. Alespoň se trochu rozveselíte. Pro-
sím, račte...

/Všichni vezmou poháry kromě Gani/

Dnes vypiji tři sklenky.

Darja

Nemáte horečku?

Nastasja

Mám.

Tockij

/se podívá na Jepančina/ Neměli bychom ho-
stitelce dopřát klid!

Nastasja

Kdepak, pánové. Jen seďte. Vaše přítomnost
je pro mne dnes zvlášť významná.

/Jepančin a Tockij vymění spolu po-
hled/

Darja

/po pauze/ Měli bychom si zahrát nějakou
hru. Jednou jsme se taky takhle sešli, pili
a pak někdo navrhl, aby každý z nás něco vy-
právěl, něco takového, co pokládá za nejšpat-
nější skutek svého života. Ale každý musí
hovořit pravdu, čistou pravdu a nesmí lhát.

Jepančin

To je podivný nápad.

Darja

Taková hra je spíš k pláči než k smíchu.

Pticyn

To přece nejde.

Nastasja

Proč by to nešlo? Stejně je naše zábava ta-
ková nijaká. Začněte, Ferdysčenko, umíte
žvanit samé zbytečnosti.

Ferdysčenko

Žvaním, že jsem málo vtipný, Nastasjo Fili-
povno! Ó, kdybych byl alespoň takový vtipá-
lek jako Afanasij Ivanovič nebo tuhle Ivan
Petrovič.

Nastasja

Ferdysčenko, buď něco vypravujte, nebo mlčte.

Ferdyščenko

Hm - bylo to ve vile Semjona Ivanoviče. Napadlo mě, abych požádal jeho dceru Marju Semjonovnu, aby nám zahrála něco na klavír. Když jsem procházel rohovým pokojem, spatřil jsem na stolku třírublovou bankovku. V pokoji nebylo ani živé duše. Vzal jsem bankovku, strčil ji do kapsy, proč, to dodnes nevím. Za půl hodiny to prasklo... Začal výslech... nejdříve služky. V největším podezření byla služebná Darja. Tu třírublovku jsem pak večer prochlatal v restauraci. Zvláštní výčitky svědomí jsem tenkrát neměl, ani později, a dokonce jsem Darju přemlouval, aby se klidně přiznala. No a to je všechno.

Darja

To jistě nebyl váš nejhorší čin.

Nastasja

A co služka?

Ferdyščenko

Druhého dne ji vyhodili.

Nastasja

A vy jste to připustil?

Ferdyščenko

To je ohromné! Měl jsem jít za nimi a přiznat se, že jsem ty peníze ukradl já? /Chichotá se/

Nastasja

/vykřikne/ To je hanebnost!

Ferdyščenko

/rozlíceně/ No, to je hezké! Chcete, aby člověk vyprávěl... a docela elegantně...a... Nejhorší věci jsou vždycky špinavé. Nastasjo Filipovno, není všechno zlato, co se třpytí...

/Nastasja Filipovna se zachvěje hněvem a upřeně se dívá na Ferdyščenka, ten se zalekne a zmlkne/

Tockij

Neměli bychom toho nechat?

Nastasja

/se podívá znovu na hodinky/ Budu vám... vyprávět o jednom činu z vlastního života. /Pruďce a neočekávaně/ Kníže, tady moji starší přátelé, generál a Afanasij Ivanovič, mne chtějí stále provdat! Co myslíte, mám to přijmout? Co řeknete, to udělám!

/Afanasij Ivanovič zbledne, Jěpančin ztuhne, Gaňa znehybní jako kámen/

- Myškin Vy... za... za koho?
- Nastasja /ostře a zřetelně/ Za Gavrilu Ardalionoviče Ivolgina.
/Pauza/
- Myškin N - ne... Nevdávejte se!
- Nastasja /skoro slavnostně/ Budiž! Gavriilo Ardalionoviči, slyšel jste? To je i má odpověď!
- Tockij /rozechvěle/ Nastasjo Filipovno!
- Jěpančin Nastasjo Filipovno!
- Nastasja /udiveně/ Ale, pánové, proč jste se tak polekali?
- Tockij Nezapomeňte, Nastasjo Filipovno, že jste nám dala svůj slib... zcela dobrovolně a mohla byste mít ohled... Je to pro mne obtížné... nevím kudy kam, ale... skončit společenskou hrou takovou vážnou věc, věc cti a srdce... na které závisí tolik...
- Nastasja Nerozumím vám, Afanasiji Ivanoviči! Co jsem řekla, není "vážné"? - Rozuměl jste přece dobře, když jsem se ptala knížete: "Co řeknete, to udělám!" Kdyby řekl "ano", dala bych okamžitě svůj souhlas, kníže však řekl "ne" a já jsem odmítla, copak je na tom "nevážného"? Můj život visel přece na vlásku, co může být vážnějšího než tohle?
- Jěpančin Ale proč právě kníže, co ten s tím má společného? Co on znamená?
- Nastasja Pro mne nesmírně mnoho, poprvé jsem našla oddaného člověka, kterému mohu věřit.
- Gaňa /bledý, má zkřivené rty, s chvějícím hlasem/ Nezbyvá mi než poděkovat Nastasje Filipovně za neobyčejnou pozornost, kterou mi... hm... projevila. To je pochopitelně v pořádku... Ale kníže... kníže...

- Nastasja /ho náhle přeruší/ Že chce získat sedmdesát pět tisíc? To jste měl asi na mysli? Nezapiřejte! Afanasiji Ivanoviči, zapoměla jsem na něco: těch pětasedmdesát tisíc si nechte! Vracím vám tu vaši svobodu a nechci ani groš! Stačí? Musíte si odpočinout... Trvalo to přes devět let! Poprvé, co žiju, patřím sama sobě! Generále, vezměte si své perly, dejte je manželce, tady jsou, a zítra, pánové, opustím tenhle byt. Už se nebudou konat večírky! /Najednou vstane, jako by očekávala, že se stane něco neobyčejného/
- Všichni Nastasjo Filipovno! Nastasjo Filipovno!
- /V tom okamžiku se ozve zběsilé zvonění/
- Nastasja /vykřikne/ A! Tady je závěr! No, konečně! Vždyť už je půl dvanácté! Račte se posadit, pánové, konec - rozuzlení!
- Pticyn /zabručí/ Rogožin nese těch sto tisíc, to je jasné.
- Káťa /vstoupí, hovoří rychle a vylekaně/ Pro rány boží, Nastasjo Filipovno, to je hrozné, vtrhli k nám nějací opilci a chtějí sem... je s nimi Rogožin, prý o tom víte...
- Nastasja Ano... pust' je dovnitř.
- Káťa Opraydu?... Všechny, Nastasjo Filipovno? Vždyť jsou namol... Namouduši!
- Nastasja Pust' je... Všechny, Káťo, stejně by sem vtrhli... Pánové, lituji a prosím vás, abyste mi to odpustili, že přijímám ve vaší přítomnosti takovou společnost, ale je to nezbytné. Přála bych si, abyste viděli na vlastní oči, jak skončí celá záležitost. Pochopitelně nikoho nenutím...
- /Hosté šeptají mezi sebou, dívají se jeden na druhého. Japončin vstane, vezme se stolu perly a chce odejít/
- Ach generále, zapoměla jsem. Nechci vás zdržovat, ačkoliv bych vás ráda měla v tuto chví-

li blízko sebe, jestli ovšem - nemáte strach ...

Jepančin

No, dovolte, Nastasjo Filipovno. To mě špatně znáte. Víte dobře, že jsem váš oddaný přítel, zůstanu zde, a kdyby vám hrozilo nebezpečí... tak... /Gesto/... Mohli by vám třebaš zničit koberce nebo něco rozbít... Neměla byste je sem zvat, Nastasjo Filipovno...

/Nastasja Filipovna neodpovídá/

Ferdyščenko

Hleďme, Rogožin!

/Rogožin vstoupí se společností. Na okamžik se zastaví a pak potácivě přistoupí ke stolu a položí na něj velký balík, zabalený do "Burzovních zpráv"/

Nastasja

Co je to?

Rogožin

/šeptem/ Sto tisíc!

Nastasja

Tak jste skutečně dodržel slovo? Posadte se, prosím. Kdo všechno je s vámi? Staří přátelé? Ať jdou dál...

/Lidé, kteří přišli s Rogožinem, upadli do rozpaků a nevědí, kam by si sedli/

Rogožin

/Gaňovi/ Vida ho!

Nastasja

Pánové, tady v tomhle špinavém balíku je sto tisíc! Tenhle pán u Gaňěčky na mě křičel jako šílenec, že mi večer přinese sto tisíc a já na něho stále čekala. Splnil své slovo! Ach, je bledý jako stěna!

Jepančin

/vyčítavě/ Nastasjo Filipovno!

Nastasja

Copak, generále? Nesluší se to? Nebo je ta komedie malinko přehnaná? Přišel a položil sto tisíc na stůl a venku stojí určitě jeho trojky a čekají na mne. Ocenil mne na sto tisíc!

Barja

/hněvivě/ Nastasjo Filipovno, přestaň! Když už, tak si těch sto tisíc vem a jeho vyžen,

tak se s nimi musí zacházet... kdybych byla na tvém místě... já bych je všechny... škoda řečí...

Nastasja

/gesto na Darju/... že jsem se ti, Ganěčko, posmívala, tak to bylo jedině proto, abych se přesvědčila, čeho jsi schopen. A opravdu sis mě chtěl vzít, i když jsi věděl, že tady ten mně dává téměř v předvečer tvé svatby takové perly a já je beru? A tady Rogožin? Vždyť u vás doma před tvou matkou a sestrou mě kupoval a ty jsi přesto přijel na námluvy. Je to pravda, co o tobě říkal Rogožin, že by ses za třírublovku plazil po čtyřech až na Vasilevský ostrov?

Rogožin

/tiše, s největší přesvědčivostí/ Plazil by se...

Nastasja

Kdybys měl hlad, ale vždyť máš slušný plat? A ke všemu, kromě té hanby, ještě si chceš přivést domů nenáviděnou ženskou? Vím, že mě nenávidíš! Ne, teď už věřím, že takovýhle člověk by pro peníze třeba i zabil. Všechny je tu posedla taková lačnost po penězích: jsou diví jako ďábel. Ještě chlapec a už by chtěl lichvářit! Jsi nestoudný chlap! /Ukáže na Tockého/ A o tom už ani nemluvíme...

Tepančin

/ji přeruší/ Jste to opravdu vy, Nastasjo Filipovno? Vy taková jemná žena s ušlechtilou povahou, a teď najednou tohle?

Nastasja

/se směje/ Teď mám náladu, generále, a chci se bavit! Dnes je můj den, dlouho jsem na něj čekala... Darjo Alexandrovno, vidíš toho monsieur, sedí támhle, tam... vysmívá se...

Tockij

/důstojně/ Nevysmívám se, Nastasjo Filipovno, pouze vás s největší pozorností poslouchám.

Nastasja

Proč jsem ho jen trápila celých těch dlouhých pět let, proč jsem ho neodhodila? Dal mi přece vzdělání, vychoval mě jako hraběnku, kolik ho to stálo peněz, rádného muže mi dohodil, a tady zas Ganěčku. Co bys tomu řekla,

Já s ním těch pět let nežila, ale peníze jsem brala a myslěla jsem si, že je to správné! Tak se mi teď zhnusil, že bych si ho nevezala, a i kdyby přišel. Ne, radši půjdu na ulici, jedině tam patřím! Všechno mu hodím na hlavu, nechám mu tu poslední hadr... Kdo si mě pak vezme, když nebudu nic mít? Zeptej se Gani, jestli si mě pak vezme! Ani Ferdysčenko by si mě nevezal.

Ferdysčenko

/ji přeruší/ Ne, Ferdysčenko by si vás nevezal ani za nic, Nastasjo Filipovno. Jsem upřímný, ale zato kníže by si vás vzal! Sedíte tu a naříkáte, ale abyste se podívala na knížete, to ne! Pozorují ho už delší dobu...

Nastasja

/se zvědavě otočí/ Skutečně byste si mne vzal?

Myškin

Vzal.

Nastasja

Bez ničeho?

Myškin

Bez ničeho, Nastasjo Filipovno...

Nastasja

Z čeho bys chtěl žít, když ses už tolik zamiloval, že si ty, kníže, chceš vzít Rogožinovu holku...

Myškin

Vzal bych si vás jako počestnou ženu, Nastasjo Filipovno, a ne jako Rogožinovu holku.

Nastasja

Já že jsem počestná žena?

Myškin

Ano...

Nastasja

No tohle... tohle jste někde četl... To jsou, milý kníže, holé povídačky, svět je teď chytřejší a vůbec jsou to nesmysly! Jak byste se mohl ženit, vždyť sám potřebujete chůvu.

Myškin

Já nic nevím, Nastasjo Filipovno, nic jsem ještě neprožil, neviděl... Máte pravdu, ale já... pokládal bych si to za čest, kterou prokazujete vy mně a ne já vám. Já nejsem nic, čistá a to znamená mnoho. Proč se stydíte a chcete odjet s Rogožinem? To je blouznění... Vrátila jste panu Tockému pětasedmdesát tisíc a říkáte, že všechno, co tu je, opustíte,

a to by nikdy nikdo neudělal. /Klekne/ Já vás... Nastasjo Filipovno... miluji... Obětoval bych pro vás i svůj život... Nastasjo Filipovno, nikdo o vás nesmí říci ani jediné hanlivé slovo. Když budeme chudí, budu pracovat, Nastasjo Filipovno...

/Skoro všichni se smějí/

Ale my možná nebudeme chudí, ale nesmírně bohatí, Nastasjo Filipovno. Nevím zatím nic bližšího, ale dostal jsem do Švýcarska dopis z Moskvy od pana Salazkina, který píše, že asi dostanu velké dědictví. Tady je ten dopis...

Jepančin

/bručí/ Snad už taky neblázní! Tohle je učiněný blázinec!

Pticyn

Máte dopis od Salazkina, kníže? To je muž v jistých kruzích velmi známý a jestli vám skutečně psal něco o dědictví, tak tomu můžete věřit. Znáš naštěstí jeho písmo, protože jsem s ním měl nedávno jednání... Kdybyste mi dovolil, podívám se na dopis...

/Myškin mu mlčky podává dopis. Zamračený Rogožin mu jej vytrhne a odevzdá Pticynovi. Všichni mlčí a jsou neobyčejně zvědaví, soustředili své pohledy na Pticyna/

Jepančin

/je nesmírně vzrušen/ Co to má znamenat? Jde opravdu o nějaké dědictví?

Pticyn

/skládá dopis a podává jej knížeti/ Jistá věc. Zdědíte bez nejmenších potíží podle zjevně platné závěti své tetičky opravdu velké jmění.

/Všichni strnuli/

Jepančin

/zvolá/ To není možné!

Pticyn

Blahopřeji vám, kníže. Dostanete půldruhého miliónu, možná i víc.

Ferdyščenko

/vykřikne/ Ať žije poslední kníže z rodu Myškinů!

Lebeděv /opilým hlasem/ Hurá!

Jepančin /ohromený údivem/ Podívejme... a já... jsem mu dal pětadvacet rublů... chachacha... To je přímo fantastické! Gratuluji vám, gratuluji!

/Obejme knížete, všichni se k němu vrhnou a blahopřejí mu/

Ferdyščenko Šampaňské! Šampaňské!

Nastasja /skoro šeptá/ Tak já jsem vlastně kněžna. /Najednou se dá do smíchu/ Neočekávaný konec... já... to jsem nečekala... A proč, pánové, stojíte, posaďte se a blahopřejte mně a knížeti! Někdo tu chtěl šampaňské, Ferdyščenko, jděte a postarejte se o víno. Sedněte si přece vedle mě, kníže, tak, už nám nesou víno.

/Kátě, která vstoupila s podnosem/

Káto, budu se vdávat! Za knížete, který má půldruhého milionu, kníže Myškin je můj ženich!

Darja Spánembohem, děvenko, máš nejvyšší čas! Jen do toho!

Nastasja Blahopřejte nám, pánové!

Hlasy Hurá! Vivat!

Jepančin /zděšený, šeptá knížeti/ Kníže, vzpamatuj se!

Nastasja /si toho všimne a dá se do smíchu/ Ne, generále! Já jsem teď taky kněžna... Afanasiji Ivanoviči, blahopřejte mi, budu teď sedět vedle vaší ženy... Přišel jsi pozdě, Rogožine! Vezmi si svůj balík! Vezmu si knížete, i když je prý idiot... Jsem bohatší než ty!

Rogožin /knížeti/ Vzdej se jí!

Darja Kvůli tobě se jí má vzdát? Peníze jsi hodil na stůl jako nějaký sprosták! Kníže se s ní teď ožení!

- Rogožin Já si ji taky vezmu! Hned jí všechno dám...
- Darja Jdi, ty pijane, měli bychom tě odtud vyhnat!
- Nastasja Slyšíte, kníže, jak smlouvá o vaši nevěstu?
- Myškin Je opilý. Miluje vás.
- Nastasja A nebudete se stydět, že vám vaše nevěsta má-
lem utekla s Rogožinem?
- Myškin Blouznila jste...
- Nastasja Nebude vám hanbá, až lidé budou říkat, že si
vaši ženu vydržoval Tockij?
- Myškin Ne, nikdy... Nebyla jste u Tockého z vlastní
vůle...
- Nastasja A nikdy mi to nevyčtete?
- Myškin Nikdy... Po celý život si vás budu vážit, Nas-
tasjo Filipovno...
- Darja /dojatě/ Je to dobrý člověk.
- Jepančin /šeptá/ Ztracený... ale vzdělaný...
- Nastasja Děkuji vám, kníže, takhle se mnou nikdo nikdy
nehovořil. Kupčili se mnou a nikdo ze slušných
lidí mi nenabídl ruku. Slyšel jste, Afanasiji
Ivanoviči? Jak se vám to líbí, co řekl kníže?
Vždyť je to skoro neslušné... Rogožine! Poč-
kej! Ještě neodcházej! Vždyť ty neodejdeš, vím
to. Možná že ještě s tebou půjdu. Kam jsi mě
chtěl odvézt?
- Lebeděv /z kouta/ Do Jekatěrinhofu.
- Darja /polekaně/ Copak, copak, děvenko? Zbláznila
ses?
- Nastasja A tys tomu věřila? Že bych mohla zničit tako-
vého hošíčka... To by bylo něco pro Afanasije
Ivanoviče, ten má děti rád! Jedem, Rogožine!
Dej sem ten svůj balík! Snad si nemyslíš, že
kdyby sis mě vzal, tak nemusíš vyklopit teď
peníze? Co tě vede, možná že se za tebe ne-
provdám! Kníže! K tobě se hodí Aglaja Jepan-

činová, a ne Nastasja Filipovna. Ty se třeba nebojíš, ale já bych se bála, že tě zničím, ty bys mi to pak vyčítal!

Jepančin

To je sodoma, sodoma.

Myškin

/tiše, skoro zasténá/ Nastasjo Filipovno!

Nastasja

Teď se chci bavit, něco užít, jsem přece děvka! Víc než devět let jsem proseděla ve vězení, teď chci svoje štěstí! Tak co, Rogožine. Připrav se, jedem!

Rogožin

/vykřikne radostí/ Jedem! Víno! Ach! Víno!

Nastasja

Sežeň víno, budu pít... A bude tam muzika?

Rogožin

Bude, bude!... Teď ji nechte! Je má! Všechno je moje! Královna!

Nastasja

/se směje/ Co tu řveš? Tady jsem ještě svou paní. Když budu chtít, vyhodím tě. /Ke knížeti, všimne si, že pláče/ Proč pláčeš? Je ti to líto, kníže? Směj se jako já... /Na jejich tvářích se objevily dvě veliké třpytivé slzy/ Však se dočkáš, všechno přejde! Proč všichni pláčete? I Káťa pláče! Co je ti, milá Káto? Hodně ti toho tady nechám, už jsem to zařídila, a teď sbohem! Je to tak líp, kníže, určitě - rozejdeme se jako přátelé, vždyť i já jsem takový snílek, nic dobrého by z toho nevzešlo. Snila jsem o tobě, věř! Snila jsem o tobě dávno, před pěti lety v jeho domě, kde jsem žila docela sama. O mnohém jsem přemýšlela a přemýšlela, snila jsem, ó jak jsem snila, vždycky jsem si představovala, že najdu muže, jako jsi ty, dobrého, čestného, hodného a taky takového hlupáčka, který se najednou zčistajasna objeví a řekne: "Zbožňuji vás!" Někdy jsem snila tak dlouho, že jsem z toho málem zešílela. A pak se objevil tady ten, každý rok přijel na dva měsíce, zneučil mě, pokořil a pokazil... pak zase odjel. Kolikrát jsem se chtěla utopit, ale neměla jsem odvahu, no a teď... Jsi připraven, Rogožine?

Rogožin

Ano, jsem!

/Ozve se několik hlasů: Hotovo/

- Rogožin Trojky čekají, zazvoní rolničky! Ech!
- Nastasja Gaňko, něco mě napadlo: chci tě odměnit, proč bys měl všechno ztratit? Rogožine, poleze za tři ruble až na Vasiljevský?
- Rogožin Poleze.
- Nastasja Gaňo, vidíš tenhle balíček, je v něm sto tisíc! Hodím ho do krbu! Jakmile začne hořet, musíš holýma rukama sáhnout do ohně a vytáhnout peníze! Když je vytáhneš, jsou tvoje, sto tisíc! Trošku si popálíš prsty, ale vždyť jde o sto tisíc rublů! A určitě je vytáhneš! A já se budu kochat pohledem na tvou dušičku, až budeš vytahovat z plamenu peníze... A když balík nevytáhneš, všechny peníze shoří, nikoho k nim nepustím. Pryč! Všichni ať jdou pryč! Jsou to moje peníze! Dostala jsem je od Rogožina za dnešní noc. Jsou to mé peníze, Rogožine?
- Rogožin Tvoje, má lásko! Tvoje, královno moje!
- Nastasja Všichni odstoupit. Ferdysčenko, prohrábněte oheň.
- Ferdysčenko Nastasjo Filipovno, nemůžu!
- Nastasja Ach co! /Chytí rychle kleště, prohrábne oheň a hodí do něho balík s penězi/
/Ozvou se výkřiky, někteří se pokřikují, někdo zvolá: "Zešilela, zešilela!"/
/Pticynovi/ Ne... nemáme ji svázat? Vždyť zešilela, zešilela?
- Jepančin To nemusí být jenom šílenství!
- Pticyn /Tockému/ Šílí, opravdu šílí!
- Jepančin Říkal jsem vám, že ta žena má kolorit.
- Tockij Ale jde o sto tisíc!
- Jepančin /se plazí po kolenou a natahuje ruce ke krbu/
Matičko! Královno! Všemohoucí! Sto tisíc, sto
- Lebeděv

tisíc! Sám jsem je viděl, když je počítali!
Poruč mi, vlez do ohně! Vlezu tam celý, str-
čím tam svou šedivou hlavu... Mám těžce ne-
mocnou ženu a třináct dětí!

Nastasja

/ho odstrčí/ Táhni! Jděte zpátky! Gaňo, co
stojíš? Jen vlez do ohně, nestyď se! Jde o
tvé štěstí!

/Skupina se rozestoupí, Gaňa stojí bez
jediného slova se zkříženými rukama, po
jeho tváři bloudí šílený úsměv, neustá-
le se dívá do ohně/

Peníze shoří a lidé se ti budou vysmívat.
Stejně se oběsíš, nežertuji!

/Balík vzplanul - všichni: "Ach!"/

Lebeděv

/se vrhá kupředu/ Bože!

Rogožin.

/všechny odstrkuje a upřeně se dívá na Nas-
tasju Filipovnu/ To je moje královna! Takhle
to děláme my! Kdo by to z vás dokázal, ubo-
žáci?

Ferdyščenko

Když dostanu tisícovku, tak balík vynesu v
zubech.

Pán s pěstmi

V zubech bych to taky dokázal, ke všem čer-
tům, peníze hoří, všechno shoří!

/Všichni se hrnou ke krbu a křičí:
"Hoří, hoří!"/

Nastasja

Gaňo, nač ještě čekáš, říkám ti to naposled!

Ferdyščenko

/zběsile/ Vlez tam, vlez tam, chlape bídná!
Peníze shoří!

/Gaňa přistoupí ke krbu, podívá se na
Nastasju Filipovnu, otočí se, chce ode-
jít, ale najednou se zapotáčí a padne
na zem/

Lebeděv

Všechno shoří!

/Výkřiky se ozývají stále silnější:
"Zbytečně!"/

Nastasja /křičí/ Káto, přines vodu, čpavek! /Vezme kleště na rozhrabávání a vytáhne balík z ohně/

/Všichni vyděchnou s úlevou/

Lebeděv Nanejvýš se poškodila nějaká ta tisícovka, ale ostatní jsou v pořádku.

Nastasja /položí celý balík vedle Gani/ Všechny peníze patří jemu! Celý balík! Slyšíte, pánové! Ta jeho ješitnost byla silnější než ziskuchtivost! Je to odměna... Nechte je ležet vedle něho... Řekněte mu to... Rogožine, jedem! Sbohem, kníže, poprvé v životě jsem poznala opravdového člověka! Sbohem, Afanasiji Ivanoviči, merci, merci! /Nastasja Filipovna odchází s Rogožinem/

/Celá tlupa se žene s halasem a křikem za nimi/

Jepančin /chytí knížete za ruku/ Kníže, vzpamatujte se! Nechte ji! Vidíte, jaká je! Říkám vám to, jako bych byl vaším otcem...

Myškin /se podívá na něho, neodpovídá a za chvílečku sám pro sebe/ Musím za ní! /Utíká ven/

Opona

TŘETÍ DĚJSTVÍ

TITULEK

"Nastasja Filipovna po strašné orgii v Jekatěrinské restauraci utekla hned druhý den neznámo kam, se vši pravděpodobností do Moskvy. Tam ji našel Rogožin, ale Nastasja Filipovna znovu někam odjela, ale on ji zase vypátral. Dala mu konečně své slovo, že se za něho provdá. A po dvou týdnech se začalo hovořit o tom, že utekla potřetí, takřka od oltáře a tentokráte prý odjela někam na venkov. Proslýchalo se, že zároveň s ní opustil Moskvu i kníže Myškin. V Petrohradě trvalo již celý týden výjimečně pěkné počasí, byl červen. Jednoho dne vystoupil v Petrohradě z moskevského vlaku, aniž ho někdo očekával..."

SEDMÝ OBRAZ

/Pracovna Parfena Rogožina. Rogožin klečí a modlí se/

Rogožin

/třše/ Zbav mě všech nepřátel a protivníků, bože milosrdný, který jsi na nebesích... ty jediný...

/Ozve se zaklepání. Rogožin strne. Ve dveřích stojí Myškin. Velká pauza. Myškin a Rogožin se dívají jeden na druhého/

Myškin

Jestli přicházím, Parfene, nevhod, tak zase půjdu,

Rogožin

/jako by se vzpamatoval/ Ale kdepak! Vítám tě, jen poj dál! /Vede Myškina ke křeslu/

/Myškin se najednou neklidně ohlédne a upřeně se dívá Rogožinovi do očí/

Rogožin

Co se na mne tak díváš? Posad se.

Myškin

Parfene, řekni mi upřímně: věděl jsi, že dnes přijedu do Petrohradu?

Rogožin

Myslel jsem si to. Ale netušil jsem, že přijedeš zrovna dnes.

Myškin

I kdybys byl věděl, že přijedu právě dnes, ale proč jsi tak rozčilený?

Rogožin

Proč se ptáš?

Myškin

Když jsem prve vystupoval z vlaku, zachytil jsem několik takových pohledů, jakými ses díval na mne ty.

Rogožin

Kdo to mohl být?

Myškin

Nevím, snad se mi to zdálo... mně se teď pořád něco zdá. Víš, Parfene, je mi teď jako před pěti lety, když jsem dostával ty záchvaty.

Rogožin

To se ti opravdu jen zdálo. Proč bych chodil na nádraží a díval se na tebe?

Myškin

Byl to klam... Dlouho jsme se neviděli... Ty tu bydlíš natrvalo?

Rogožin

Ano. Je to dům mé matky. Kde bych jinde žil??

Myškin

Je tu smutno. /Prohlíží si pokoj/ Jako ve vězení. /Podívá se na portrét, který visí na stěně/ To je tvůj otec?

Rogožin

Ano, otec. To byla jeho pracovna.

Myškin

Svatbu budeš mít tady?

Rogožin

/rozechvěle/ Tady.

Myškin

Brzy?

Rogožin

To nezáleží jenom na mně.

Myškin

Parfene, nikdy jsem nebyl tvým sokem, ani tehdy, když ke mně utekla. Teď ses usmál, ale vím čemu. Žili jsme oba odděleně, a

ty to všechno dobře víš. Už dříve jsem ti vysvětlil, že ji miluji lítostí, a ne láskou. Jak se na mne nenávistně díváš... přišel jsem tě uklidnit, protože i tebe mám rád. Nesmírně, Parfene. Teď odejdu a nikdy se nevrátím... Sbohem... /Vstane/

Rogožin

/polohlasně/ Počkej... Zůstaň tady... Dlouho jsem tě neviděl. Když tu nejsi, tak tě nenávidím, že bych tě nejraději něčím otrávil... Víím, že se nemůžeme rovnat.

Myškin

Proč to říkáš?

Rogožin

Ne, kamaráde, na nás tu nezáleží. Každý jinak milujem, ve všem jsme každý jinačí. Říkáš, že ji miluješ lítostí? Já k ní žádnou lítost necítím. Každou noc se mi o ní zdá: jako bych slyšel, jak se mi s nějakým chlápem vysmívá. Tak je to. Ty nevíš, co všechno mi v Moskvě vyváděla. A co to stálo peněz! Ach...

Myškin

A přece se s ní oženíš? Jaké to bude potom?

Rogožin

Víš, co jsem jí tenkrát řekl? Zasnoubila ses se mnou, budeš žít ve slušné rodině, ale víš, co jsi teď! Děvka!

Myškin

Tos jí řekl?

Rogožin

Ano. A ona odpověděla: "Já bych tě teď nechtěla ani za sluhu, natož se za tebe provdat." Tenkrát jsem po ní skočil a strašně jsem ji zbil!

Myškin

To není možné!

Rogožin

/tiše/ To bylo v Moskvě. Pak jsem dva dny nespál, nejedl, nepil, a klekl jsem před ní. "Umřu; jestli mi neodpustíš..." Ráno pak přišla a smála se: "Vezmu si tě, Parfene Semjonyči, ne proto, že se tě bojím, ale protože jsem tak jako tak ztracená. Přece jen nejsi sluha." Určila den svatby... a za týden utekla do Petrohradu. Když jsem za ní přijel, řekla mi: "Nadobro se tě nevzdávám, ale chci nějaký čas počkat. Jestli chceš, tak čekej."

- Takové je to mezi námi, rozumíš? Takový jsem já ženich!
- Myškin Nebudu tě vyrušovat.
- Rogožin Tak proč jsi sem přijel? Z lítosti?
- Myškin Nevěříš mi? Myslíš, že tě klamu?
- Rogožin Ne, věřím ti, ale ta tvá lítost je větší než má láska. Copak ještě stále nechápeš, oč vlastně jde!
- Myškin Nerozumím ti.
- Rogožin Má ráda jiného, chápeš! Zrovna tak, jako já jí miluji, tak zrovna ona miluje jiného. A ten jiný - jsi ty! Tos nevěděl?
- Myškin Já?
- Rogožin Ano. - Už tenkrát na večírku se do tebe zamilovala. Jenže si myslí, že si tě nesmí vzít, protože by tě zneuctila a zničila. Mne si však může vzít, mne může zničit... bere si mě ze vzdoru... jestli si mě vezme, tak jediné ze vzdoru...
- Myškin Parfene, z tebe mluví žárlivost... přeháníš... ne, ne... /Aniž si to uvědomí, vezme nůž, který ležel vedle knihy/
- Rogožin /vyskočí a podivně se na něho dívá/
- Myškin Načpak máš ten...
- Rogožin /mu nůž vytrhne a položí ho/ Nech toho...
- Myškin Nechtěl jsem přijet... chtěl jsem zapomenout na všechno... vyrvat ze srdce... Tak sbohem... /Znovu vezme roztržitě nůž do ruky/
- /Rogožin je silně rozrušen/
- Nač ho máš...
- Rogožin /mu znovu vytrhne nůž a hodí ho na stůl. Když si všimne udiveného pohledu Myškina, vezme

nůž a vloží jej do knihy a praští s ní na pohovku/

Myškin

Rozřezáváš nožem listy?

Rogožin

Ano.

Myškin

Zahradnickým nožem?

Rogožin

Proč bych nemohl?

Myškin

Je docela nový.

Rogožin

Co je na tom?

Myškin

Ovšem, ovšem, ale na to jsem se ptát nechtěl... nevím už na co... jsem takový roztržitý... ano... sbohem...

/Pauza/

Rogožin

/po krátkém mlčení/ Kde bydlíš?

Myškin

V hotelu... "U dvou vah"...

Rogožin

Vím to... věříš v boha?

Myškin

Proč se ptáš?

Rogožin

Ale jen tak... mnoho lidí teď nevěří...

/Pauza/

Myškin

Sbohem... a co se týče té víry... zažil jsem minulý týden zajímavé setkání. Potkal jsem opilého vojáka, který se potácel po dřevěném chodníku. Přistoupil ke mně: "Kup si ode mne, milostpane, stříbrný křížek, dám ti ho za dvacetník." V ruce držel křížek, snad ho právě sundal s krku. Jenže nebyl ze stříbra, ale z cínu. Poznal jsem to na první pohled. Dal jsem mu dvacet kopejek a pověsil jsem si křížek na krk. Voják měl zřejmě radost, že napálil hloupého pána. Tak vidíš, Parfene, jak je to s vírou. Ale nic... Sbohem!

Rogožin

Sbohem!

Myškin

Na shledanou. /Odejde/

Rogožin

/jde za ním/

P r o s c é n i u m

Rogožin

/dožene knížete/ Ive Nikolajeviči!

Myškin

/se zastaví/

Rogožin

Nemáš u sebe ten křížek?

Myškin

Mám ho na krku.

Rogožin

Ukaž.

Myškin

/mu ukáže křížek, aniž jej sundá/

Rogožin

Dej mi ho.

Myškin

Proč?

Rogožin

Budu ho nosit a ty za to nos ten můj. Tady máš!

Myškin

Vyměnit si křížky? Když chceš, Parfene, velmi rád, staneme se bratry.

/Sundá svůj křížek a Rogožin zlatý.
Oba si křížky vyměňují a pokřížují se/

Tak...

Rogožin

Tak sbohem...

Myškin

Na rozloučenou tě obejmů, ty divný člověče...

/Obejme ho, Rogožin nemá odvahu pohlédnout na knížete/

Rogožin

Víš, proč jsem se s tebou sbratřil?

Myškin

Nic mi neříkej... Bůh s tebou! Bůh s tebou...

Rogožin

/najednou prudce obejmě Myškina/ Vezmi si ji, je stejné tvým osudem! Je tvá! Ustupuji... Pamatuj na Rogožina... /Odvrátí se od knížete a rychle vstoupí do bytu, zabouchne za sebou dveře/

Myškin

/zůstane sám a je hluboce zamyšlen/ Co tím chtěl říci? Je to moje vina? Jak jsem jen mohl připustit... Nazval mne svým bratrem, a já? Ty oči... proč zase vidím ty oči? Musím ji spatřit...

/Myškin kráčí dál, mění se dekorace, stojí u hostince "U dvou vah"/

Odkud se vzala ta tma, ten chlad? Ach, zase ty oči! Ty stejné oči... nůž... oči... ty oči se na mne dívají... Jsou to oči...? Kde jsem?

/Objeví se postava Rogožina/

Kdo je to? Kdo je to?

/Kníže ho prudce chytí za ramena a snaží se upřeně zadívat do Rogožinovy tváře. Rogožin se vrhne na knížete s nožem, tím stejným, který ležel v jeho pokoji na stole/

Parfene, nevěřím! Nevě... ááááá!

/Divoký, nelidský výkřik. Rogožin nestačil pustit nůž, kníže padá, Rogožin rychle prchá/

T I T U L E K

"Jakmile se kníže trochu zotavil ze silného záchvatu, přijel do Pavlovska, kde měl nevelkou vilu Lebeděv. Bydleli tam i Jpančinovi ve svém krásném domě..."

D E V Á T Ý O B R A Z

Terasa v Lebeděvově vile. Na pohovce leží kníže Myškin. Lebeděv se zadívá na terasu, prohlíží si ji, jestli je tam kníže, pak vstupuje po špičkách a posadí se do křesla.

- Myškin /se probouzí a vtom spatří Lebeděva/ Proč pořád kolem mne chodíte, Lebeděve, jako ostříž? Tím svým hlídáním mne jenom trápíte. Nikoho ke mně nechcete pustit. Nemyslíte, že to vaše věčné mávání rukama a chození po špičkách jen zhoršuje můj stav? Jsem pak ještě víc smutný. Proč se teď tváříte, jako byste mi chtěl sdělit nějaké tajemství?
- Lebeděv Mám pro vás tajemství: jistá osoba mi zrovna vzkázala, že by se s vámi tajně ráda setkala.
- Myškin Nastasja Filipovna? Proč tajně? Sám k ní půjdu, třeba ještě dnes.
- Lebeděv Ale ne, ale ne... ona se nebojí toho, co si myslíte vy. Ten ničema se sem ostatně chodí každý den ptát, jak se vám daří, víte o tom?
- Myškin Nějak často ho nazýváte ničemou, to je mi víc než podezřelé.
- Lebeděv Proč by vám to mělo být podezřelé? Chtěl jsem

vám jenom vysvětlit, že ta jistá osoba nemá strach z něho, ale docela z někoho jiného.

Myškin

Tak už mi, prosím vás, řekněte z koho?

Lebeděv

To je právě tajemství.

Myškin

Čí tajemství?

Lebeděv

Vaše. /Pauza/ Má strach z Aglaji Ivanovny.

Myškin

/po pauze/ Odjedu od vás, Lebeděve.

Lebeděv

Zbytečně z ní má strach, protože Aglaja Ivanovna se bude vdávat.

Myškin

Vdávat?

Lebeděv

Vezme si Jevgenije Pavloviče Radomského. Je to mladý muž, krasavec, důstojník, který má velké známosti a pochází z významného rodu. Prý je taky nesmírně bohatý. A Nastasja Filipovna chce tenhle snatek překazit.

Myškin

/ho přerušit/ Proč mi to všechno, Lebeděve, říkáte?

Lebeděv

Já vím, že jsem špatný, uznávám to.

/V zahradě se ozvou hlasy, Lebeděv přiskočí k oknu/

Myškin

Jde sem generálová s dcerami a Jevgenij Pavlovič Radomskij. Mám je pustit?

Proč ne?

/Lebeděv odejde, vstoupí Jelizaveta Prokofjevna Alexandra, Aglaja, Adelaida a Jevgenij Pavlovič Radomskij. Kníže je radostně vítá/

Jelizaveta

Kdepak ho máme. /Představuje/ Aha! To je Jevgenij Pavlovič Radomskij.

Jevgenij

Jakmile jsem se, kníže, dozvěděl, že jste zde, přál jsem si toužebně, abych vás mohl poznat a stát se vaším přítelem. Nechtěl jsem ztratit čas a hned z vlaku jsem se rozjel rovnou

- za vámi. Jste nemocen?
- Myškin Jsem úplně zdrav a těší mne, že se mohu s vámi seznámiti, hodně jsem o vás slyšel. Posadte se.
- Jelizaveta Myslela jsem, kníže, že vás najdu nemocného... tolik mi toho namluvili o tvé nemoci. Nechci zapírat, tvoje tvář mně teď hrozně zamrzela... ale jen na chvíličku... Abych řekla pravdu, kdyby se uzdravil můj vlastní syn, tak bych z toho neměla takovou radost jako v tvém případě. Přijel jsi k nám nadlouho? Neoženil ses?
- Myškin /se směje/ Neoženil.
- Jelizaveta Na tom není nic k smíchu, to se stává.
- Adelaida /jakoby pro sebe/ Neří nad smutného rytíře.
- Jelizaveta Jaký "smutný rytíř"? /Podívá se na Aglaju, která je velmi neklidná/ Nějaký nesmysl!
- Jevgenij /Alexandře/ To znamená, že se znovu objevil "smutný rytíř".
- /Všichni se smějí/
- Jelizaveta Jaký "smutný rytíř"? Necháte té hlouposti? Nebo je to něco tajuplného?
- /Všichni se smějí/
- Adelaida Ale to je taková básnička.
- Jelizaveta Zase nějaký nesmysl, urážlivý vtip, že?
- Aglaja /najednou velmi vážně/ Kdepak nesmysl - nejhlubší úcta.
- Jelizaveta Napřed se smějí jako posedlí, a najednou mluví o úctě! Jaká úcta? Hned mi to pověz, kde se v tobě z ničeho nic vzala nejhlubší úcta!
- Aglaja /vážně/ Protože se v té básničce hovoří o člověku, který si vysní ideál, věří v něj a

nakonec mu obětuje slepě i svůj život. Je jasné, že smutnému rytíři už vůbec nezáleželo na tom, jaká byla jeho láska a jak vlastně žila. Jemu stačilo, že si ji zamiloval a uvěřil v její "čistou krásu" a ctil ji až navěky. Takový cit hodně znamená. Smutný rytíř je také jako Don Quijote; jenomže vážný, ne směšný. Napřed jsem té básni nerozuměla a smála jsem se, ale teď mám "smutného rytíře" ráda a vážím si jeho činu.

/Velká pauza. Myškin nemůže skrýt své rozehvění/

Jelizaveta

Je to asi nějaký hlupák... A tys nám tu udělala, děvče zlaté, hotovou přednášku. Kdo napsal tu básně?

Myškin

/rozrušen vstane, dívá se Aglaji do očí, podstoupí/

Adelaida

No přece Puškin, mamičko, to byste měla vědět.

Jelizaveta

Jak by z vás člověk nezhloupl! Hned jak se vrátíme, půjčíte mi tu Puškinovu básně. Aglajo, pojd sem. Dej mi políbení, ale... jestli ses mu vysmívala, tak to nebylo hezké... Rozumíš? Teď jdi, slečno, ještě si o tom pohovoříme.

/Aglaja odejde/

Na shledanou, kníže! /Vstane a loučí se/

/Najednou vběhne na terasu silně rozrušený Lebeděv. Nestací pronést ani jediné slovo, když se za ním objeví Nastasja Filipovna. Obrátí se k Jevgeniji Pavloviči, prudec/

Nastasja

No ovšem... To jsem ráda, že jsem tě tu našla! Poslala jsem do města dokonce dva posly! Celý den tě sháněli. Směnek se už nemusíš bát. Rogožin jich nakoupil za třicet tisíc, přemluvila jsem ho. No nic, všechno je v nejlepší pořádku. Přeji ti příjemnou zábavu. A zítra na shledanou... /Rychle odejde/

/Všichni strnuli. Jelizaveta Prokofjevna stojí, jako by ji zasáhl blesk, rozhlédne se po pokoji a není schopna jediného slova, pak prochá pryč. Za ní běží všichni ostatní kromě knížete a omráčeného Jevgenije Pavloviče/

Jevgenij

Zešilela! Nevím, o čem tu mluvila! Jaké směnky?

/Kníže mlčí/

Kníže, co to má znamenat, nevíte?

Myškin

Nevím.

Jevgenij

Já taky ne. Nemám opravdu s těmi směnkami nic společného, namouduši.

/Kníže udělá krok/

Co je vám?

Myškin

Nic... to nic není... věřte, že nic.

Jevgenij

Hned přijdu... okamžik... /Odejde/

/Myškin je sám. Za několik okamžiků vstoupí Jelizaveta Prokofjevna/

Jelizaveta

Děkuji vám, kníže, za příjemný večer, který jste nám připravil. Můžete mít radost, že se vám podařilo připoutat nás k těm vašim podivnůstkám.

Myškin

Ujišťuji vás, že s tím nemám nic společného.

Jelizaveta

Nesmysl! Sám jsi všechno zavinil!

Myškin

Stejně jako vy.

Jelizaveta

Tak ty takhle! No dobrá! Sedni si a poslouchej, protože já stát nebudu. Je ti něco svatého na světě?

Myškin

Ano.

Jelizaveta

Tak přísahej, že ses s tamtou ženskou neoženil?

- Myškin Co vás to napadá, Jelizaveto Prokofjevno?
- Jelizaveta Ale málem ses přece oženil?!
- Myškin Málem jsem se oženil...
- Jelizaveta Přísahaj, že jsi nepřijel proto, aby sis vzal tamhletu!
- Myškin Přísahám!
- Jelizaveta Věřím ti, a kdo je ten "smutný rytíř" ?
- Myškin To opravdu nevím. Nemám s tím nic společného, je to asi nějaký žert.
- Jelizaveta To je pěkné. Copak může mít o tebe ještě zájem? Vždyť o tobě prohlašovala, že jsi "mrzák" a "idiot".
- Myškin /tiše/ Proč mi to opakujete?
- Jelizaveta Nezlob se. Ale ještě předčasně nejásej, miláčku, ještě jsi ji nedostal a nikdy nedostaneš, dokud budu živa. Říkám to proto, abys podle toho jednal. Rozumíš?
- Myškin Ano.
- Jelizaveta Teď mi odpověz... ano či ne... Víš, proč sem přijela?
- Myškin Nevím.
- Jelizaveta Věřím ti. Udělala si z Jevgenije Pavloviče legraci, ale Aglaja si ho nevezme! Třebaže je to hodný člověk... stane se, jak jsem řekla. Dřív jsem byla na pochybách, ale teď jsem se rozhodla. Vidiš, jakou mám k tobě důvěru?
- Myškin Ano.
- Jelizaveta Proč jsi k nám nepřijel?
- Myškin Bylo mi to zakázáno...
- Jelizaveta Kým? Kdo ti to zakázal?

Myškin

Aglaja Ivanovna mi napsala, abych k vám nikdy nechodil.

Jelizaveta

... jistě jí bylo líto, že nejdeš, bohužel neuvážila, že idiotovi se takovým tonem psát nesmí, protože si to vyloží doslova.

Myškin

/po pauze, tiše/ Nemám rád, když mne někdo přede mnou nazývá idiotem.

/Při monologu vstoupí Aglaja, Adelaida, Alexandra/

Jelizaveto Prokofjevno, čtyřadvacet let jsem byl nemocný a i teď, co řeknu, přijmete jako od nemocného člověka. Nemám ani správná gesta, a chybí mi cit pro míru. Užívám slov, která neodpovídají myšlenkám, o kterých nemohu hovořit, protože by se mi každý vysmál...

Aglaja

Proč to všechno tady povídáte? Proč? Jste čestnější a lepší než všichni. Ušlechtilejší a moudřejší! Proč se ponižujete? Proč jste všechno v sobě převrátil, proč nejste ani trochu hrdý?

Jelizaveta

Bože, kdo by si tohle pomyslel?

Adelaida

Smutný rytíři!

Aglaja

/pauza/ Mlč! /Jelizavetě Prokofjevno/ Proč mě všichni mučí! /Knížeti/ Proč na mne dorážejí? Kvůli vám, kníže! Já se za vás nikdy neprovádám! Nikdy a za nic na světě! Copak bych si mohla vzít takového směšného človíčka? Podívejte se do zrcadla, jak teď vypadáte? Proč mě dráždí, že si vás snad vezmu?

Jelizaveta

Kdo ji dráždil? Kdy?

Adelaida

Nikdo ji nedráždil.

Alexandra

Nikdo nic takového neříkal!

Jelizaveta

Má horečku?

Aglaja

Všichni mi to tvrdili celé tři dny! Já si ho nikdy, nikdy nevezmu!

Alexandra

Ale on tě ještě nepožá...

Myškin Já jsem vás nepožádal... o ruku... Aglajo Ivanovno...

Jelizaveta Cože? Co to povídáte?

Myškin /kocká/ Chtěl jsem... chtěl jsem říci... chtěl jsem jen vyjasnit, že jsem neměl v úmyslu... mít tu čest ji požádat... dokonce ani později... Já za nic nemohu, opravdu, nemohu, Aglajo Ivanovno! Nikdy jsem nechtěl, nikdy nebudu chtít, přesvědčím vás! Někdo mě u vás pomluvil? Buďte klidná.

/Aglaja se dá před ním do smíchu, pak Adelaída a Alexandra/

P r o s c é n i u m

/Přes scénu přecházejí Jelizaveta Prokofjevna, Alexandra, a Adelaída/

Jelizaveta Bože, bože... kdo by si pomyslel!

Alexandra Copak by mohla takového... nezblázní se do čista... najednou jako by nic! Po tom všem!

/Odejdou. Objeví se Myškin a Aglaja/

Aglaja Kníže, podívejte se tam vlevo, pozorněji, vidíte tam tu lavičku v parku, tam u těch tří velkých stromů?

Myškin Ano, vidím.

Aglaja Líbí se vám to místečko?

Myškin Nesmírně.

Aglaja Chodívám tam časně zrána, když ještě všichni spí... sednu si a... teď nic neříkejte... chci přemýšlet... Pojdte. /Odejdou/

T I T U L E K

Z dopisu Nastasji Filipovny Aglaje. /Čte Nastasja Filipovna/

"Nepovažujte má slova za výplod chorého mozku. On se do vás zamiloval, i když vás jen jednou spatřil. Mluvil o vás, že jste pro něho "světlem" - to jsou jeho vlastní slova, která jsem z jeho úst slyšela. I beze slov jsem poznala, že jste pro něho světlem. Žila jsem blízko něho celý měsíc a pochopila jsem, že i vy ho máte ráda... vy a on jste pro mne jedno..."

"Proč vás chci spojit: Pro vás nebo pro sebe? Pro sebe, to je jediné moje řešení, dávno jsem si to uvědomila..."

D E S Á T Ý O B R A Z

Myškin spí na lavičce. Objeví se Nastasja Filipovna, klekne před ním, pláče, políbí jeho ruku a odběhne. Najednou blízko něho zazní jasný smích. Kníže se probouzí.

Aglája Spí! Spal jste!

Myškin To jste vy! Ach ano! To je pěkné dostaveníčko... A já tády spal...

Aglája Však jsem to viděla.

Myškin Nebudil mne nikdo kromě vás? Nebyl tu nikdo? Myslel jsem, že zde byla... jiná žena.

Aglája Jiná žena?

Myškin To se mi jen zdálo!

Aglája Proč jste usnul?

Myškin /vezme Aglaju za ruku, zamyslí se/ Celou noc jsem nespál, pořád jsem přecházel, a pak jsem

šel sem, sedl jsem si a přemýšlel a přemýšlel... Nedivte se, že jsem potom usnul...

Aglaja

Tak je to, Tak to vás omlouvá. O jaké ženě se vám zdálo?

Myškin

To byla... viděla jste ji...

Aglaja

Rozumím, rozumím... Vy ji... A vůbec, nechci nic vědět, Ale něco jsem vám chtěla říci, proto jsem vás pozvala: ráda bych vám navrhla, abyste se stal mým přítelem. Proč se na mne tak díváte? Nesouhlasíte?

Myškin

Ó, ano, ale snad to není nutné... myslel jsem, že není třeba takové nabídky.

Aglaja

Víte, dlouho jsem na vás čekala, od té doby, když jste mi poslal odtamtud ten dopis, ba ještě dřív... považovala jsem vás vždy za nesmírně čestného a upřímného člověka, nejčestnějšího a nejupřímnějšího ze všech lidí, i když o vás tvrdí, že váš rozum... totiž, že to s ním není v pořádku, je to krutě nespravedlivé... chci... chci... proč se usmíváte? Nevím, co se se mnou děje... přišel jste sem jistě ve víře, že jsem se do vás zamilovala a pozvala vás na dostaveníčko...

Myškin

Včera jsem se toho opravdu bál, ale dnes jsem přesvědčen, že...

Aglaja

Cože? Bál jste se, že... že já...

Myškin

To bylo včera.

Aglaja

Jak jste mi tedy, mohl tenkrát poslat milostný dopis?

Myškin

Milostný dopis? Můj dopis že byl milostný? To byl ten nejzdvořilejší dopis, který mi vytryskl ze srdce v nejtěžší chvíli mého života.

Aglaja

Tuším, kdy to bylo.

Myškin

Ó, kdybyste všechno věděla.

Aglaja

Já vím všechno. Žil jste tehdy celý měsíc v jednom bytě s tou šerednou ženskou... já vás

- vůbec nemám ráda... Všechno vím, všechno!
- Myškin Jste velmi nespravedlivá ke mně... k ní... vyjádřila jste se krutě... Aglajo!
- Aglaja Všechno o ní vím, proto jsem se tak vyjádřila. Milujete ji bezmezně.
- Myškin Ne, ne, nemiluji. Miloval jsem ji, velmi miloval, ale pak... pak... pak všechno uhodla, že k ní cítím jen lítost... už ji nemiluji.
- Aglaja A víte, že mi každý den píše?
- Myškin Je to tedy pravda?
- Aglaja Žde jsou ty dopisy. Už celý týden mě žádá, abych se za vás provdala. Že mě má ráda, že by vás chtěla vidět šťastného, že jediné já vám mohu přinést štěstí... proto užívá všech možných způsobů, aby vyhnala z našeho domu Jevgenije Pavloviče. Víte, co to znamená? Nemohu přece ty dopisy přijímat?
- Myškin Udělám všechno, co je v mých silách, aby vám už nepsala.
- Aglaja Copak nevidíte, že nemiluje mne, ale vás - jediné vás! Víte, co znamenají ty dopisy? Je to žárlivost.
- Myškin Bůh mi dosvědčí, Aglajo, že bych obětoval i svůj život za to, abych jí vrátil klid a učinil ji šťastnou... já ji už nemohu milovat... cítím k ní lítost a ona to ví...
- Aglaja Tak se obětujte. To se k vám zrovna hodí. Jste přece veliký dobrodinec. Milujete ji! Jak jste zbledl!
- Myškin To nic není, málo jsem spal, zeslábl jsem, Aglajo.
- Aglaja Přijel jste kvůli ní?
- Myškin Ano, kvůli ní.
- Aglaja Prosím vás, Lvě Nikolajeviči, vezměte ty tři

dopisy a vraťte jí je, /Chce mu podat dopisy, ale kníže je nevezme/ Jestli si dovolí mi ještě jednou napsat jedinou rádečku, tak jí řekněte, že to povím otci a že ji zavřou! A neříkejte mi Aglajo. Před chvílí jste mě totiž takhle oslovil.

Myškin

/najednou pochopí, že ona ho miluje/ Aglajo, takhle to nemůžete brát... To není pravda!

Aglaja

/se neovládne/ Je to pravda! Je to pravda!

/Utíká, kníže se pustí za ní. Najednou se za stromem objeví Nastasja Filipovna/

Myškin

Kdo je to?

Nastasja

Já.

Myškin

To není sen?

Nastasja

/padne před ním na kolena/ Jsi šťasten? Jsi šťasten? Řekni mi jediné slovo, jsi teď šťasten? Už jí víckrát nenapíšu.

Myškin

Vstaň, rychle vstaň, uklidni se.

Nastasja

Vidím tě naposled. Naposled! Teď už opravdu naposled! Sbohem!

Nastasja

/rychle od něho odstoupí, objeví se Rogožin, chytí ji pod paži a odchází s ní/

Sbohem!

Opona

T I T U L E K

"Jednoho jitra vzkázala Aglaja knížeti, aby ani na okamžik neodcházel z domova. Prostřednictvím Lebeděva se posléze dozvěděl neuvěřitelnou zprávu, že toho dne se měla konat schůzka Aglaji s Nastasjou Filipovnou na pozvání Aglaji Ivanovny, která přijela kvůli ní s Rogožinem z Petrohradu."

J E D E N Á C T Ý O B R A Z

Pokoj v domě Darji Alexejevny v Pavlovsku. Na scéně Myškin, Aglaja, Nastasja Filipovna. Rychle vstoupí Rogožin.

- Rogožin V celém domě kromě nás čtyř nikdo není.
- Nastasja Prosím.
- Aglaja /tiše/ Tušíte, proč jsem si dala s vámi schůzku?
- Nastasja Ne.
- Aglaja Rozumíte všemu... ale tváříte se naschvál, jako byste nerozuměla.
- Nastasja /se usměje/ K čemu by to bylo?
- Aglaja /vyzývavě/ Chcete využít situace... že jsem ve vašem bytě...
- Nastasja Svou situaci jste si zavinila sama, ne já! Ne-
pozvala jsem vás já, ale vy mne, a do této
chvilě skutečně nevím proč.
- Aglaja ... Mlčte, nepřišla jsem s vámi bojovat vaší
zbraní...
- Nastasja Tak... tak... vy jste přišla bojovat! Myslela

jsem, že jste přece jen... chytřejší...

Aglaja

/ovládající se/ Nerozuměla jste mi... nepřišla jsem se s vámi... dohadovat, i když vás nemám ráda. Přišla jsem... abych si s vámi pohovořila jako s člověkem. Chtěla jsem vám odpovédět na to, co jste mi napsala, osobně odpovédět, protože se mi to zdálo vhodnější. Když jsem se dozvěděla, co se stalo na oslavě vašich narozenin, bylo mi líto knížete Lva Nikolajeviče, protože je to takový prostomyslný člověk a uvěřil ve své naivnosti, že může být šťastný... s ženou... takového charakteru. Bála jsem se o něho a mé představy se splnily: nemohla jste ho milovat, utrápila jste ho a opustila. A to jediné proto, že jste příliš ješitná... Mohla jste milovat jediné svou hanbu a své myšlenky o tom, že vás někdo zhanobil a ublížil vám. Když jsem pak znovu spatřila knížete, nesmírně jsem se kvůli němu tráčila a uráželo mne to. Jen se nesmějte!

Nastasja

/smutně a přísně/ Nesmějí se!

Aglaja

Mně je to jedno. Řekl mi, že vás již dlouho nemiluje. Musím vám říci, že jsem se nikdy ve svém životě nesetkala s člověkem, který by byl tak prostý, ušlechtilý a nekonečně důvěřivý. Kdo chce, může ho oklamat a ať ho kdokoli oklame, každému odpustí, a právě pro tuhle vlastnost jsem si ho zamilovala. Řekla jsem vám všechno, co jsem měla na srdci, a doufám, že jste teď pochopila, co od vás chci?!

Nastasja

/tíše/ Snad ano, ale povězte to sama.

Aglaja

/tvrdě a výrazně/ Jakým právem se pletete do jeho vztahu ke mně? Jakým právem jste si dovolila mi psát? Jakým právem neustále tvrdíte nám oběma, že ho milujete, když jste ho opustila a utekla od něho s takovou hanbou a potupou?!...

Nastasja

/s námahou/ Netvrdila jsem ani jemu ani vám, že ho miluji.

Aglaja

A co vaše dopisy? Kdo vás prosil o to vaše dohazování? Myslela jste, že děláte nějaký

záslužný čin? Proč se neprovdáte za Rogožina? Když jste se chtěla stát počestnou ženou, proč jste neodvrhla svého svůdce Tockého, tak prostě - bez vší teatrálnosti?

Nastasja

Co vy víte o mém životě? Jak mě můžete soudit?

Aglaja

Proč jste nešla pracovat a odešla s Rogožinem? Abyste si mohla hrát na padlého anděla?

Nastasja

Mlčte!

/Obě se na sebe dívají/

Myškin

/vykřikne/ Aglajo, přestaňte! Je to nespravedlivé!

Nastasja

Podívejme se na slečinku! A já jsem myslela, že je to nevinność sama! Přišla jste ke mně bez guvernanky, Aglajo Ivanovno? Měla jste strach, a proto jste ráčila přijít.

Aglaja

Strach? Z vás?

Nastasja

Ze mne! Vážila jsem si vás až do této chvíle. Chtěla jste se teď zase přesvědčit, jestli mne má víc rád než vás, protože strašně žárlíte...

Aglaja

Řekl mi, že vás nenávidí...

Nastasja

Možná že si ho nezasloužím, ale... myslím, že lžete! To určitě neřekl! Jsem ostatně ochotna vám odpustit... vzhledem k vaší situaci... měla jsem o vás lepší mínění... myslela jsem, že jste moudřejší a dokonce i o něco hezčí, skutečně... Jen si vezměte svůj poklad... dívá se na vás, ještě se nevzpamatoval, vezměte si ho, ale pod jedinou podmínkou: okamžitě táhněte! Okamžitě!

Aglaja

/chce odejít/

Nastasja

/se dívá tázavě na Myškina, ale on stále sedí/ Jestli chceš... hned mu... poručím, slyšíš! Stačí, když mu poručím, a on tě ihned opustí a zůstane se mnou, vezme si mne za ženu a ty budeš domů utíkat samotinká! Mám to udělat, chceš?

Aglaja

/se vrhne ke dveřím/

Nastasja

Mám vyhodit Rogožina? Ty sis myslela, že jsem šla kvůli tvému potěšení k oltáři? Třeba před tebou zařvu: "Táhni, Rogožine!" A tady tomu řeknu: "Vzpomeň si, cos mi slíbil!" Bože! Copak jsi mně sám nepřesvědčoval, kníže, že půjdeš se mnou, ať se stane cokoliv, a že mě nikdy neopustíš, že mě miluješ, že mi všecičko odpustíš, že máš ke mně... To jsi mi říkal! Prchla jsem od tebe, abych ti dala volnost, ale teď... teď nechci! Proč ona se mnou jednala jako s děvčkou? Zeptej se Rogožina, jestli jsem děvka, on ti to poví. Teď, když mě v tvých očích ponižila, i ty se ke mně obrátíš zády a odejdeš s ní? Proklela bych tě, protože jsem tobě jedinému věřila! Jestli ke mně teď okamžitě nepřistoupí a neřekne, že si mě vezme, a tebe odmítne, pak je tvůj, pak ho nechci...

Myškin

/se vyčítavě obrátí k Aglaji/ Copak je to možné? Vždyt je tak... nešťastná!

Aglaja

Ach! Bože můj! Bože můj!

/Vyběhne z pokoje, kníže stojí uprostřed místnosti a pak udělá krok ke dveřím/

Nastasja

Za ní? Za ní?

/Kníže se vrací. Nastasja Filipovna omdlévá. Kníže k ní přiběhne. Objeví se Rogožin a postříká jí tvář vodou. Ona otevře oči, vykřikne a vrhne se ke knížeti/

Je můj! Můj! Pyšná slečinka odešla! Já jsem jí ho chtěla dát! Ale proč? Kvůli čemu? Zešílela jsem! Táhni, Rogožine, nepotřebuji tě!

/Rogožin beze slova odejde, Nastasja Filipovna padne před knížetem na kolena/

Jsi můj! Můj!

T I T U L E K

"Za dva týdny byla ohlášena svatba knížete s Nastasjou Filipovnou. Aglaja onemocněla a tři dny ležela v horečkách. V den snatku, než odjela Nastasja Filipovna do kostela, vyšla ve svatebních šatech na zápraží domu, ve kterém bydlela. Již se otevřely dvířka kočáru, když najednou vykřikla a vrhla se přímo mezi lid. Dav se rozestoupil a náhle se objevil Rogožin. Doběhla k němu jako bezesmyslu. Rogožin ji téměř zvedl do náruče a skočil s ní do kočáru a šlehl do koní. Druhého dne odjel kníže do Petrohradu a zaklepal na dveře Rogožinova bytu. Dlouho mu nikdo neotvíral."

P r o s c é n i u m

Rogožin Lve Nikolajeviči, pojď, kamaráde, potřebuji tě. /Rogožin sundá boty, dá Myškinovi znamení, aby učinil totéž/

Myškin Nastasja Filipovna je u tebe?

Rogožin Je.

Myškin Ptal jsem se na tebe, ale řekli mi, že nejsi doma. To ty ses tam na mne díval oknem za záclonou?

Rogožin Ano, já.

Myškin A kde je Nastasja Filipovna?

Rogožin /se dívá upřeně na knížete/ Pojďte. /Myškin se zastaví. Rogožin ho znovu vybízí/ Pojďte ... /Odejdou/

D V A N Á C T Ý O B R A Z

Rogožinova pracovna. Celý pokoj je přehrazen velkou hedvábnou zástěnou.

Rogožin Sedněme si.

/Oba se posadí na pohovku/

Myškin Nemůžeš rozsvítit svíčku?

Rogožin Ne, není třeba. Zatím budeme sedět.

/Mlčení/

Myškin /vstane, celý se chvěje/ Rogožine! Kde je Nastasja Filipovna?

Rogožin /povstane, kývne hlavou na zástěnu/ Tam je...

Myškin Spí?

Rogožin /se podívá upřeně na knížete/ Pojďte... Jenom abys... no pojďte! /Rozhrne závěs/ Jdi dál!

Myškin /pokročí kupředu/ Je zde tma.

Rogožin Je vidět!

Myškin Stěží vidím... lože...

Rogožin Přístup blíž!

/Kniže udělá krok a zastaví se. Rogožin také vstoupí dovnitř. Ozve se výkřik knížete/

Pojďte pryč.

/Oba vyjdou a posadí se tak, že sedí proti sobě. Kníže se celý chvěje/

Rogožin

Ty se chvěješ, Lve Nikolajeviči, jako když se vrací tvá nemoc, vzpomínáš si v Moskvě? Jako tenkrát před záchvatem... Nevím, co bych si s tebou počal...

Myškin

/s námahou vybičovává své poslední síly/ To ty? /Kývá hlavou k závěsu/

Rogožin

... já. /Velká pauza/ Kdybys teď dostal záchvat... Kdybys teď začal křičet, tak to na ulici nebo na dvoře uslyší lidé a poznají, že tu v bytě někdo je... začali by klepat, přišli by... všichni si myslí, že nejsem doma. Nerozsvítil jsem ani svíčku, aby nikdo zvenku nic nezpozoroval... že tu budeme spát...

Myškin

Ale před chvílí jsem se ptal domovníka, jestli... oni už vědí všechno...

Rogožin

Včera jsme sem s Nastasjou Filipovnou přišli tiše jako dneska my dva... Cestou jsem si myslel, že bude dělat hluk, ale... ona šla po špičkách a jenom šeptala, nadzvedla si šaty, aby tak nešustěly, nesla je v rukou, na schodech mi prstem hrozila - bála se tebe... Ve vlaku byla jako šílená a chtěla spát tam... "Ty mě hezky schováš, a zítra časně ráno pojedeme do Moskvy..." Potom chtěla odjet někam do Orlu. Když si lehla, pořád mluvila o Orlu...

Myškin

Počkej, Parfene, a co chceš teď dělat?

Rogožin

Nelíbíš se mi... pořád se chvěješ... Přes noc tu budem spolu. Je tu jediná postel... sundám ale z obou pohovek polštáře a ustelů tamhle, abychom byli spolu. Až přijdou a začnou všechno prohlížet, okamžitě ji spatří a odnesou... Budou se vyptávat a já řeknu, že jsem to udělal já a oni mě hned odvedou. Ať tu teď leží ona vedle nás, vedle mě a tebe...

Myškin

/horlivě/ Ano... ano... ano!

Rogožin Kroky! Slyšíš? V salóne...

Myškin /jistě/ Slyším!

Rogožin Kroky!?

Myškin Kroky!

Rogožin Zamknem dveře?

Myškin Zamknem...

/Zamknou dveře, oba se tiše smějí/

Hlas domovníka Parfeně Semjonoviči, jste doma, viděl jsem vás, jak jste včera přišel s nějakým hostem! Otevřete!

/Znovu se ozve bušení na dveře a hlas/

"Vyrazte dveře!"

/Dveře jsou vylomeny a vstoupí několik lidí, mezi nimi je Darja Alexejevna, domovník a policista. Najdou Rogožina v bezvědomí a kníže má nepřítomný výraz, takže Darja Alexejevna v úžasu vykřikne/ Idiot!

Opona

Poznámka ke hře

Dostojevského romány jsou charakteristické dramatickostí. Projevuje se v dialogu, ve vedení fabule i ve stavbě postav. Zejména však jsou jejím zdrojem velmi silné konflikty, které Dostojevskij ve svých dílech rozvíjel. Ne nadarmo je někdy nazýván největším dramatikem 19. století, přestože nikdy žádnou divadelní hru nenapsal. Neznamená to ovšem, že by jeho romány byly potenciálními dramaty v nejužším slova smyslu. Jejich dramatickost má svou specifickou románovou formu, která se do divadelního tvaru převádí stejně těžko jako v jiných případech.

Pro dramatizátory románů bývá nejtěžší překážkou rozsáhlost látky, kterou mají transponovat do dramatické formy. Často se stává, že přejmou do dramatizace jen základní motiv předlohy, jindy jen jeden její problém. Tovstonogovova dramatizace oba tyto případy spojuje. První dvě její dějství obsahují dějovou expozici předlohy a problém, který lze stručně nazvat problémem peněz. Třetí dějství přejímá z románu jen značně zestručněný základní dějový motiv. Proto se idea dramatizace poněkud liší od vůdčí ideje předlohy.

Dostojevského Idiot má na rozdíl od Idiota Tovstonogovova velmi silný /podle románových kritérií/ hlavní konflikt. Je jím srážka knížete Myškina se zvláštní společností, do které zčistajasna vpadá. Srážka končí krutým sarkasmem. Kníže Myškin, převyšující všechny své protihráče bystrostí intelektu, je hned po několika prvních hodinách pobytu v Rusku nazván idiotem a nakonec uštván ke skutečné slabomyslnosti. To proto, že jedná čestně a bezelstně, že odpouští a nepodvádí - že nemá vlčí morálku. Myškin ztělesňuje křesťanský ideál - oficiální mravní normu společnosti, ve které Dostojevskij žil a kterou zobrazil ve svém románu. Velmi silným, přesvědčivým způsobem ukázal, že prapříčinou jejího úpadku je honba za penězi, které se staly absolutní hodnotou, vedle níž skutečné hodnoty nemohou obstát. To však je pouze předznamenání románu. Mnohem víc se Dostojevskij soustředil na řetěz důsledků, které peněžní fetišismus má. Je to např. ona zvláštní morbida některých jeho postav, drastické scény, nepřirozené osudy lidí atd. Stručně řečeno - Idiot je především hrůzným obrazem, ale zároveň i klíčem, který pomáhá ten hrůzný obraz pochopit, na rozdíl od např. jemu svým způsobem příbuzných děl Kafkových.

Tovstonogovova dramatizace Idiota nemá žádný hlavní konflikt. Ze dvou důvodů: Myškinova srážka se společností je díky

jeho charakteristickým vlastnostem velmi nedramatická. Myškin bojuje tím, že je pasivní, jakkoliv to zní paradoxně. Souboj tohoto typu ovšem nelze přenášet na jeviště. Druhý důvod, proč Tovstonogov nemohl převzít hlavní konflikt ro- mánu do své dramatinizace, tkví v tom, že Dostojevskij použil k vykreslení obou protivníků - Myškina i společnosti - roz- sáhlé románové drobnokresby, které pochopitelně drama není schopno.

Rozsáhlost látky a zvláštní charakter hlavního konflik- tu nadiktovaly Tovstonogovovi rovněž formu jeho dramatinizace. Je značně uvolněná, blíží se epickému dramatu. Hlavní kon- flikt v ní nahrazuje řada vedlejších konfliktů, titulky a rychlé, plynulé střídání dějišť /někdy i času/ působí jako antiiluzionistický element. Tento princip dává dramatinizátó- rovi možnost obsáhnout co největší část předlohy, ale skrý- vá v sobě i určitá úskalí.

První dvě dějství jsou přepisem rozsáhlé expozice román- nu /téměř třetina knihy/. Tovstonogov se v nich soustředil zejména na problém peněz. Hned v prvním obraze zazní jejich motiv - Rogožinovo dědictví. A v dalších obrazech se objevu- jí znovu a znovu: sedmdesát pět tisíc, které má dostat Gavrila Ivolgin za sňatek s Nastasjou Filipovnou, Rogožinovo dědi- tisíc za noc s Nastasjou Filipovnou, Myškinovo dědictví, ne- něčné scéna s balíkem peněz, hořícím v kruhu. V souvislosti s tím je třeba si všimnout důležité skutečnosti. Na rozdíl od románu vystupuje v dramatinizaci do popředí postava Nastas- Filipovny, zatímco postava Myškinova jakoby ustupuje, přiče- že jí je věnováno více místa. Motiv peněz totiž vždy směřu- k Nastasji Filipovně, ona je kupována nebo prodávána, ona je - ona velmi výrazně jedná. Obraz s hořícím stěnkem je nejsilnějším obrazem dramatinizace, právě díky jemu.

Ve třetím dějství Tovstonogov úplně opouští problém peněz a věnuje se už jen rozuzlení holé zápletky, používaje k tomu značně "telegrafní" metody.

Řekl jsem už, že volná dramatická forma, které Tovstono- gov použil, v sobě skrývá určitá úskalí. Především svádí k ne- bezpečným zjednodušením. Např. motiv Salazkinova dopisu. Z dra- matizace se dá jen těžko pochopit, že tento dopis je důvodem, proč Myškin přijel do Ruska. Mimoto je dost špatně uveden. Mys- kin se o něm letmo zminuje na začátku v rozhovoru s Japanci- nem. Každý druhý divák tuto zmínku pravděpodobně přehlédne, takže ve scéně u Nastasji Filipovny musí Salazkinův dopis pu- sobit jako velmi laciná dramatická rekvizita. Jiným příkladem nevhodného zjednodušení může být vztah Myškina a Aglaji. Divák, který nezná román, pochopí jen stěží, že je Myškin do Aglaji zamilován.

Při jevištní realizaci je třeba dbát formy, kterou si Tov- stonogov zvolil. To znamená, že režisér musí komponovat jed- notlivé obrazy jako autonomní celky, ale zároveň pečlivě sle-

dovat a zdůraznit všechny vedlejší konflikty a zhruba naznačené motivy, aby divák neztrácel souvislost. Rovněž je třeba zvolit náznakovou dekoraci. A především - všichni, kdo se budou na iscenaci podílet, musí nezbytně znát Dostojevského román. Jinak jim samotným zůstanou některé části Tovstonogovy dramatisace nesrozumitelné.

Oldřich Knitl

F.M.Dostojevskij IDIOT. Dramatisace G.Tovstonogov. Z ruského originálu "Idiot" přeložil a upravil Evžen Drmola. Odpovědná redaktorka Helena Suchařípová. Technická redaktorka Františka Petáková. Opsal Zdeněk Týle. Rozmnožila DILIA v Praze v květnu 1962 jako rukopis /v.č.7253/62/ F 10 20361